

Diarenummer: 0009/17

Handläggare: Berndt Sundström

Tel: 031-368 54 58

E-post: berndt.sundstrom@gshab.goteborg.se

Koncernbokslut 2016 för Göteborgs Stadshus AB-koncernen

Förslag till beslut i styrelsen för Göteborgs Stadshus AB

1. Fastställa Årsredovisning 2016 för Göteborgs Stadshus AB och förslag till vinstdisposition i moderbolaget.

Ärendet

Stadshus AB upprättar årligen koncernbokslut omfattande årsredovisning samt förslag till vinstdisposition i moderbolaget.

Förslag till Årsredovisning 2016 för Stadshus AB-koncernen, har upprättats, se bilaga 1.

Olika Perspektiv

Barnperspektivet

Årsredovisningen bedöms inte få några effekter inom barnperspektivet.

Jämställdhetsperspektivet

Årsredovisningen bedöms inte få några effekter inom jämställdhetsperspektivet.

Mångfaldsperspektivet

Årsredovisningen bedöms inte få några effekter inom mångfaldsperspektivet.

Miljöperspektivet

Årsredovisningen bedöms inte få några effekter inom miljöperspektivet.

Omvärldsperspektivet

Årsredovisningen bedöms inte få några effekter inom omvärldsperspektivet.

Bilagor

1. Årsredovisning 2016 Göteborgs Stadshus AB, Förvaltningsberättelse
2. Årsredovisning 2016 Göteborgs Stadshus AB, Räkenskapsdelen
3. Granskningsredogörelse Stadsrevisionen

Årsredovisning och koncernredovisning

För räkenskapsåret 1 januari – 31 december 2016

Innehåll

Förvaltningsberättelse	2
Resultaträkningar – koncernen	21
Balansräkningar – koncernen	22
Kassaflödesanalyser – koncernen	25
Resultaträkningar – moderbolaget	26
Balansräkningar – moderbolaget	26
Kassaflödesanalyser – moderbolaget	28
Noter med redovisningsprinciper och	29
Bokslutskommentarer	
Underskrifter	61

FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE 2016-01-01—2016-12-31

Ägarförhållanden

Göteborgs Stadshus AB är moderbolag i en av Göteborgs Stad helägd koncern för samtliga hel- och delägda bolag. Samtliga aktier ägs direkt av Göteborgs Stad. Göteborgs Stadshus AB benämns även Stadshus AB nedan. Bolagskoncernen konsolideras in i Göteborgs stads kommunkoncern. Kommunkoncernen redovisas i Göteborgs stads årsredovisning.

Struktur för ägarstyrning av Göteborgs Stads bolag

Samtliga stadens direkt och indirekt hel- och delägda bolag är organiserade i en koncern med Göteborgs StadshusAB som moderbolag.

Huvuddelen av bolagen är inordnade i sju olika underkoncerner eller kluster; Energi, Bostäder, Lokaler, Näringsliv, Kollektivtrafik, Hamn samt Turism, Kultur & Evenemang. De regionala bolagen samt bolag som är interna tjänsteleverantörer till stadens bolag är direkt underställda Göteborgs Stadshus AB. BoPlats Göteborg AB är tillfälligt placerat direkt under Göteborgs Stadshus AB, i avvaktan på en översyn av verksamheten.

Bolagens verksamhet

Moderbolaget

Stadshus AB har kommunfullmäktiges uppdrag att, inom ramen för Riktlinjer och Direktiv för stadens bolag, utöva ägarstyrning av stadens bolag målen i kommunfullmäktiges budget, ägardirektiv och andra styrande inriktningsdokument.

Målet för bolagets verksamhet är att säkerställa att verksamheten i stadens bolag, tillsammans med stadens övriga verksamheter, skapar nytta för staden och dess invånare samt medverkar till utvecklingen av ett hållbart Göteborgssamhälle. Ett viktigt inslag i Stadshus AB:s roll är att genomföra ägardialoger med moderbolagen i underkoncernerna samt övriga bolag som är direkt ägda av Stadshus AB. Ägardialoger har under året genomförts med dessa bolag. Handlingsplanerna från ägardialogerna ligger till grund för det fortsatta arbetet.

Styrelsen och verkställande direktören bedömer att Stadshus AB:s verksamhet är i linje med kommunens ändamål med sitt ägande av bolaget och att bolaget följer de kommunalrättsliga principer som framgår i bolagsordningen. Bolaget har vid behov inhämtat kommunfullmäktiges ställningstagande, i enlighet med kommunallagens §3:17.

Energi

Av ägardirektivet framgår att ändamålet med verksamheten i koncernen Göteborg Energi är att staden genom sitt ägande av Göteborg Energi vill kunna integrera och utveckla energiverksamheten i stadsutvecklingen

samt medverka i utvecklingen av ett hållbart Göteborgssamhälle. Vidare är också syftet att säkerställa leveranssäker och prisvärd energi för stadens medborgare och företag. Göteborg Energi bedriver energiproduktion och distribution främst av fjärrvärme och el i Göteborgsområdet. I koncernens verksamhet ingår även elhandel, naturgashandel, fjärrkyla, energitjänster, data- och telekommunikation, gasnät samt förnybar el och biogas.

Bostäder

Framtidenkoncernen ska vara en strategisk aktör i syfte att stärka Göteborgs roll som regioncentrum och stadens utveckling genom att:

- skapa nya bostäder och öka tempot i bostadsbyggandet
- erbjuda attraktiva boenden för olika typer av bostadskonsumenter
- arbeta för ökad integration och välfärd i bostadsområdena

Framtidenkoncernen är en renodlad bostadskoncern med dotterbolagen Poseidon, Bostadsbolaget, Familjebostäder, Gårdstensbostäder, Framtiden Byggutveckling AB, Egnahemsbolaget och Störningsjouren.

Lokaler

Higab AB är moderbolag i Higabkoncernen. Inom bolagsgruppen finns tre helägda verksamhetsdrivande dotterbolag. Dessa är Förvaltnings AB GöteborgsLokaler, Göteborgs Stads Parkerings AB samt Älvstranden Utveckling AB med dotterbolag.

Higab AB:s (Higab) uppdrag är att aktivt medverka i utvecklingen av Göteborgs Stad genom att vara ett av stadens strategiska verktyg inom fastighetsområdet. I uppdraget ligger också att bolaget ska tillvarata och vara lyhörd för de värden som präglar göteborgssamhället. Higab äger och förvaltar fastigheter med en uthyrningsbar yta om totalt 603 627 m² (605 923). Fastighetsbeståndet består i huvudsak av lokaler.

Förvaltnings AB Göteborgslokaler äger, förvaltar och utvecklar stadsdelstorg, butiks- och kontorslokaler i Göteborg. Bolaget har flera kärnverksamheter. En del av organisationen är inriktad på fastighetsförvaltning och andra delar med gemensamma frågor för flera bolag inom Göteborgs Stad. Bolaget ska vara en betydande aktör på fastighetsmarknaden genom att värna och aktivt arbeta för att utveckla de kommersiella fastigheterna. Bolaget ska bidra genom att skapa lokala och levande handels- och mötesplatser i bostadsområdenas närhet i syfte att åstadkomma en positiv inverkan på de närboendes livskvalitet.

Handelsplatserna ska kännas trygga och ha ett utbud och servicenivå som matchar kundernas behov.

Göteborgs Stads Parkerings AB erbjuder olika parkeringstjänster. Det gäller avgiftsbelagda besöksplatser, uthyrningsbara parkeringsplatser och övervakningstjänster. Bolaget underhåller och bygger parkeringsanläggningar. I takt med stadsutveckling och förändringar i infrastrukturen säkerställer bolaget tillgänglighet till staden för göteborgare och besökare. Bolaget ska bidra till Göteborgs attraktivitet och utveckling genom att skapa hållbara och attraktiva parkeringslösningar.

Älvstranden Utveckling AB med dotterbolag ska främja den långsiktiga stadsutvecklingen kring Göta Älv genom medverkan i förverkligandet av Vision Älvstaden. Bolaget ska vara ledande i arbetet med byggandet av en blandstad samt stödja det strategiska utvecklingsarbetet för en hållbar stadsutveckling genom god samverkan och effektivt samarbete med stadens planerande nämnder och externa intressenter.

Näringsliv

Business Region Göteborg AB (BRG) är moderbolag i klustret, som i övrigt består av ett antal bolag där BRG har minoritetsägande. Dessa är Lindholmen Science Park AB (LSP), Johanneberg Science Park AB (JSP), Göteborgs Tekniska College AB (GTC), Sahlgrenska Science Park (SSP) samt Almi Företagspartner Väst AB (Almi).

Kollektivtrafik

Göteborgs Spårvägar AB är ett helägt dotterbolag till Göteborgs Stadshus AB och är moderbolag i Kollektivtrafikklustret. I koncernen ingår, utöver moderbolaget, GS Buss AB och GS Trafikantservice AB. Västra Götalandsregionen (VGR) är huvudman för kollektivtrafiken i Göteborg och därigenom beställare av den kollektivtrafik som utförs av Göteborgs Spårvägar AB. På uppdrag av VGR upphandlar Västtrafik AB tjänster inom kollektivtrafikområdet i regionen.

I moderbolaget Göteborgs Spårvägar AB utförs all spårvagnstrafik i Göteborg och Mölndal och inbegriper även trafikledning, underhåll av spårvagnar och spårvägsbanan. I GS Buss AB utförs linjetrafik med buss som är upphandlad i konkurrens. GS Buss AB bedriver sin verksamhet parallellt med flera andra utförare av busslinjetrafik i Göteborgsområdet. GS Trafikantservice AB utvecklar tjänster och bedriver service inom Göteborgsområdets kollektivtrafik i syfte att underlätta resande, kommunikation och underlätta trivsel och trygghet i kollektivtrafiken.

Hamn

Göteborgs Hamn AB har till uppgift att skapa förutsättningar för ett starkt, effektivt och hållbart skandinaviskt godsnav. Detta innebär att Göteborgs Hamn AB ansvarar för att förvalta och utveckla hamnens mark, fastigheter och vattenområden så att dessa används på ett optimalt sätt utifrån ett tillväxt- och lönsamhetsperspektiv. Bolaget upplåter, via koncessionsavtal, en del av sin mark och sina anläggningar till externa terminaloperatörer inom Container, Ro/Ro och Bil.

Göteborgs Hamn AB verkar på en internationellt konkurrensutsatt marknad. Den svenska industrin efterfrågar fler destinationer och ökad frekvens för att få lönsamhet i sina svenska investeringar. Hamnens uppgift är att göra de nödvändiga investeringar som krävs för att bibehålla rollen som ett attraktivt godsnav i den internationella konkurrensen.

Göteborgs hamn omfattar hamnterminaler för ro/ro-, bil, container, färje- samt energihamnsverksamhet. Dessutom ansvarar bolaget för anlop av kryssningsfartyg. Ett omfattande tågpendelsystem har byggts upp med dagliga avgångar till och från terminaler i hela Sverige och Norge vilket möjliggör miljöklara direktförbindelser. Av svenska hamnar är Göteborgs hamn den enskilda godsnav som hanterar den klart största andelen av svensk utrikeshandel och utpekad som riksintresse och Core-hamn inom EU (Ten-T).

Turism, Kultur och Evenemang

Göteborg & Co Kommunintressent AB (KI) är moderbolag i koncernen Turism, Kultur och Evenemang. KI leder och samordnar arbetet inom koncernen på övergripande nivå och medverkar till att stärka och utveckla besöksnäringen inom Göteborgs Stad och Göteborgsregionen samt bidra till besöksnäringens utveckling inom Västra Götalandsregionen. Bolaget har en strategisk roll ifråga om nationell och internationell

marknadsföring av Göteborg som destination för turism, möten och evenemang.

Övriga bolag inom klustret är Göteborg & Co Träffpunkt AB, Liseberg AB, Got Event AB samt Göteborgs Stadsteater AB.

Liseberg AB är moderbolag i Lisebergskoncernen. Bolaget bedriver verksamhet inom Lisebergs parkområde omfattande bland annat attraktioner, restauranger, spel, shopping, underhållning och boende.

Got Event är Göteborgs Stads evenemangs- och arenabolag och har till uppgift att verka för Göteborg som ledande evenemangsstad. Bolaget ansvarar för att driva arenor som Ullevi, Scandinavium, Valhallabadet, Valhalla Sporthallar, Wallenstamshallen, Valhalla IP, Frölundaborg, Gamla Ullevi och Bravida Arena.

Göteborgs Stadsteater AB ska genom sina uppsättningar engagera, skapa debatt, roa och mana till eftertanke och därigenom utgöra en livskraftig nerv i Göteborgs kulturliv.

Interna bolag

Gruppen Interna bolag består av ett antal verksamheter som är 100 procent ägda av Göteborgs Stadshus AB och där alla har en i huvudsak specialist- och stödjande funktion för hela Göteborgs Stad.

Dessa bolag är:

- Försäkrings AB Göta Lejon (Göta Lejon), stadens interna försäkringsbolag, med fokus på tillgångar och verksamheter
- Göteborgs Stads Leasing AB, levererar miljöriktiga fordon och transportlösningar för Göteborgs Stad samt hanterar operationella/finansiella lösningar/leasing för stadens förvaltningar och bolag
- Upphandlingsbolaget (UHB), är Göteborgs Stads inköpscentral samt kompetenscentrum i upphandlingsfrågor (verksamheten har per 2017-01-01 överförts till en egen nämnd inom kommunsektorn)
- AB Gothenburg European Office (GEO), har ett ansvar för stadens internationella omvärlds- och intressebevakning med utgångspunkt från EU (verksamheten har per 2016-12-01 överförts till Stadshus AB)

Regionala bolag

Renovakoncernens uppdrag är att tillsammans med ägarkommunerna ta ett långsiktigt ansvar för avfall och återvinning i ägarregionen. Ett väl fungerande miljöriktigt system för transporter och behandling av avfall bidrar till en hållbar tillväxt i regionen och till reduktion av växthusgaser. Renovakoncernen har ett ansvar för att långsiktigt arbeta för att minska de totala avfallsmängderna i regionen.

Renova AB ägs av kommunerna Ale, Göteborg, Härryda, Kungälv, Lerum, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö. Göteborgs kommun genom Göteborgs Stadshus AB är majoritetsägare. Dotterbolaget Renova Miljö AB ägs till 100 procent av Renova AB.

Gryaab AB ägs av kommunerna Ale, Göteborg, Härryda, Kungälv, Lerum, Mölndal och Partille.

Majoritetsägare är Göteborgs kommun genom Göteborgs Stadshus AB. Gryaabs huvuduppgift är att samla in och rena avloppsvatten från ägarkommunerna.

Det kommunala ändamålet med Grefab (Göteborgsregionens Fritidshamnar AB) är att tillgodose behovet av fritidsbåtsplatser och därtill hörande service för boende i ägarkommunerna. Dessutom ska bolaget medverka

till att skapa förutsättningar för ett upplevelserikt båtliv samt att bidra till att stärka regionens attraktionskraft.

Grefab ägs av kommunerna Ale, Mölndals, Partille samt Göteborg genom Göteborgs Stadshus AB som är majoritetsägare.

Boplats Göteborg AB

Bolaget skall enligt bolagsordningen informera om bostadsmarknaden och fungera som en marknadsplats för bostäder och bedriva därmed förenlig verksamhet. Boplats ägs av Göteborgs Stadshus AB, Göteborgs Stads Bostads AB, Bostads AB Poseidon, Familjebostäder i Göteborg AB och Fastighetsägarna GFR, ek. för.

Resultat och ställning

Redovisningsprinciper

Årsredovisningen är upprättad enligt BFNAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning (K3). Se not 1 för ytterligare information.

Femårsöversikt Koncern

Belopp i mnkr	2016	2015	2014	2013	2012
Rörelsens intäkter	18 872	17 933	17 538	11 346	11 505
Rörelseresultat	2 617	1 381	1 749	1 260	2 328
Resultat efter finansiella poster	1 653	382	617	865	1 909
Årets resultat	1 314	363	499	716	1 916
Balansomslutning	64 276	61 854	63 132	59 465	28 486
Eget kapital	18 808	17 467	17 330	16 492	6 932
Soliditet	29,3 %	28,2 %	27,5 %	27,7 %	24,3 %
Avkastning på eget kapital	7,0 %	2,1 %	2,9 %	4,3 %	27,7 %
Avkastning på totalt kapital	4,1 %	2,3 %	2,9 %	2,2 %	3,6 %
Avkastning på sysselsatt kapital	5,0 %	2,7 %	3,4 %	2,1 %	13,1 %
Medelantal anställda	6 601	6 495	6 365	4 298	4 699

Koncernens resultat 2016 efter finansiella poster uppgick till 1 653 mnkr (382), vilket innebär en förbättring jämfört med föregående år med 1 270 mnkr. Årets jämförelsestörande poster är små jämfört med föregående år då realisationsvinster på 345 mnkr inom Lokalklustret och nedskrivningar om – 1 027 mnkr inom Enegiklustret påverkade resultatet. För 2016 ingår, inom Lokalklustret, reavinster vid försäljning av aktiebolag, innehållande fastigheter, om 285 mnkr (345). Balansomslutningen har i jämfört med 2015 ökat

med 4% (2 422) från 61 854 mnkr till 64 276 mnkr. Soliditeten har som följd av den ökade balansomslutningen och det positiva resultatet ökat med 1,1 % till 29,3%.

Moderbolaget

Resultat efter finansiella poster uppgår för moderbolaget till 199 mnkr* (149). I resultatet ingår övriga rörelseintäkter 26 mnkr, administrativa kostnader 21 mnkr, resultat vid försäljning av aktierna i Göteborgs Gatu AB om 125 mnkr samt en utdelning på 105 mnkr. Räntekostnaderna har minskat till 33 mnkr genom omläggning av lån till en lägre ränta än tidigare. Netto av erhållna samt lämnade koncernbidrag/utdelningar och skattekostnader är 535 mnkr. Resultat efter skatt uppgår till 399 mnkr (186). Balansomslutningen har jämfört med 2015 ökat med 6 % (1 007) från 15 849 mnkr till 16 856 mnkr. Det egna kapitalet ökade från 12 333 mnkr till 12 737 mnkr och soliditeten har förändrats från 77,8 % till 75,6 %.

*I moderbolagets resultaträkning (se räkenskapsdelen) redovisas lämnade koncernbidrag till Business Region Göteborg AB, Stadsteatern AB och Got Event AB om totalt -336,1 mnkr som nedskrivning. Detta påverkar resultat efter finansiella poster där ovan redovisade resultat efter finansiella poster 199,4 mnkr minskas till -136,7 mnkr.

Per kluster – resultat efter finansiella poster

Belopp i mnkr	2016	2015	2014
Energi	607	- 650	285
Bostäder	447	407	266
Lokaler	517	581	41
Näringsliv	- 48	- 45	- 56
Kollektivtrafik	23	25	38
Hamn	217	206	154
Turism, Kultur & Evenemang	- 188	- 146	- 141
Interna bolag	29	22	44
Regionala bolag inkl. Boplat	71	20	26
Moderbolag**	199	149	- 321
Koncernjusteringar	- 221	- 187	281
Resultat efter finansiella poster	1 653	382	617

*Tabellen innehåller koncerneliminerade resultat.

** Se förklaring under rubriken moderbolaget enligt ovan.

Energi

Göteborg Energi koncernen redovisar ett avsevärt bättre resultat efter finansiella poster än föregående år. Resultatet inom fjärrvärmeaffären ger ett högre täckningsbidrag genom lägre råvarupriser. Föregående år

ingick nedskrivningar om – 1027 mnkr avseende GoBiGas, i vinkraftsanläggningar, övriga biogasanläggningar och centraler för fjärrkyla. Årets avskrivningar är drygt 100 mnkr lägre än 2015 bland annat beroende på tidigare gjorda nedskrivningar.

Bostäder

Framtiden koncernen redovisar ett bättre resultat efter finansiella poster än föregående år. Avvikelse för intäkterna beror på Bostadsbolagets förvärv i Hammarkullen samt utfall i hyresförhandlingarna. På kostnadssidan avviker främst driftkostnaderna.

Vid årsskiftet hade koncernens fastigheter ett sammanlagt marknadsvärde på 82 010 mnkr (77 141) inklusive pågående nyproduktion och ombyggnadstillägg motsvarande ett marknadsvärde på 16 722 kr/kvm (15 968). Totalt marknadsvärde överstiger bokfört värdet på fastigheter och ombyggnadstillägg med 56 142 mnkr (50 611). Koncernens justerade soliditet uppgår till 62 procent (62). Vid utgången av året hade koncernen en lånevolym på 15 843 mnkr (15 160).

Lokaler

Higabkoncernen redovisar ett något lägre resultat efter finansiella poster än föregående år. Under året har Älvstranden Utveckling AB respektive Göteborgs Stads Parkerings ABs avyttrat aktiebolag (fastigheten Brotomten, byggrätten till Karlavagnstornet, fastigheten Haga 31:5 samt marken Kålltorp 99:22) med en reavinst om 237 mnkr. Även år 2015 ingick reavinst om 350 mnkr vid Älvstranden Utveckling ABs försäljning av aktiebolag.

Vid årsskiftet hade koncernens fastigheter ett sammanlagt marknadsvärde på 19 899 mnkr (18 166). Detta värde överstiger summan av bokfört värde på fastigheter och ombyggnadstillägg med 11 505 mnkr (9 558). Detta innebär att koncernens justerade soliditet uppgår till 60 procent (56). Vid utgången av året hade koncernen en lånevolym på 7 287 mnkr (7 237).

Näringsliv

BRG koncernens resultat efter finansiella poster är något lägre än föregående och avvikelsen avser främst resultat hos intressebolag.

Kollektivtrafik

Göteborgs Spårvägar koncernen redovisar ett något lägre resultat efter finansiella poster än föregående år. Spårvagnstrafiken visar ett lägre resultat än föregående år beroende på högre kostnader för el och material. Busstrafiken visar ett högre utfall genom högre incitamentsersättning och bonus.

Hamn

Göteborgs Hamn AB har högre intäkter inom energisegmentet än under 2015 beroende på högre hanterad volym. Tillkommande fartygsanlöp och större bruttovikt påverkar också positivt. Kostnad följer utfall 2015 väl.

Turism, Kultur & Evenemang

Koncernen visar ett resultat efter finansiella poster som är lägre än föregående år. Intäkterna för Liseberg AB och Got Event ABs evenemangsverksamhet avviker positivt. På kostnadssidan är det främst Got Event ABs ökade kostnader för Ridsport samt ökade kostnader hos Liseberg AB som avviker negativt.

Interna bolag

Försäkrings AB Göta Lejon och Göteborgs Stads Leasing ABs (GSL) resultat efter finansiella poster är högre än föregående år medan Göteborgs Stads Upphandling AB visar ett lägre resultat. AB Gothenburg European Office visare ett resultat i nivå med 2015. För Försäkrings AB Göta Lejon är det främst lägre skadekostnader som påverkar resultatet positivt och för GSL är det leasingaffären. För Göteborgs Stads Upphandlingsbolag har kostnaderna varit högre än 2015 bland annat ökade kostnader till följd av byte av kollektivavtal vid övergång från bolag till nämnd.

Regionala bolag

Samtliga bolag visar bättre resultat än föregående år. För Renovakoncernen är energiintäkterna lägre men har kompensats med ökade intäkter på inkommande mängder och övrig behandling. Dessutom ingår förändring av pensionsskuld och återbetalning från Fora positivt. Gryaabs kostnader är lägre än de var 2015. Detta gäller främst minskad åtgång av kemikalier. Lägre konsultkostnader och lägre personalkostnader på grund av vakanser. Göteborgsregionens fritidshamnar AB:s (Grefab) hade 2015 ökade konsultinsatser i samband med projekteringar, underhållsplan och miljöåtgärder som inte ingår i årets kostnader.

Boplatz Göteborg AB

Boplatz resultat 2016 ligger i nivå med 2015.

Investeringar, likviditet och finansiell ställning

Investeringar

Koncernens investeringar i immateriella och materiella anläggningstillgångar uppgår till 4 970 mnkr (3 723). I aktier och andelar har investeringar via moderbolag och dotterbolag skett med 330 mnkr (6). Förvärv av aktier avser främst Fastighetsbolaget Bredfjäll AB vilka innehar fastigheter i Hammarkullen.

Likviditet och Finansiell ställning

Koncernens likvida medel inklusive kortfristiga placeringar uppgår till 2 646 mnkr (1 554).

Koncernens lån har under året ökat med 658 mnkr, från 35 364 mnkr till 36 022 mnkr. Detta främst genom finansiering av Framtidenkoncernens fastighetsförvärv i Hammarkullen.

Personal

Medelantalet anställda i koncernen uppgick under året till 6 601 (6 495), varav 63% (65%) män och 37% (35%) kvinnor. Medelantalet anställda i moderbolaget uppgick till 11 (11), varav 55% (55%) män och 45% (45%) kvinnor.

Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

Moderbolaget

Stefan Söderlund har utsetts till verkställande direktör och tillträder tjänsten per 2017-01-02 i samband med att tillförordnad verkställande direktör Hans Olsson slutar.

Inom koncernen

Kommunfullmäktige beslutade i januari 2017 om ett nytt ägardirektiv för Higab AB. I övrigt har inga väsentliga händelser inträffat efter räkenskapsårets utgång.

Förväntad framtida utveckling inom koncernen

Bolagen inom koncernen arbetar inom olika näringsgrenar och på skilda marknader. För bolag som arbetar på en konkurrensutsatt marknad är naturligtvis den egna konkurrensförmågan helt avgörande för bolagets framtid. Hit räknas Göteborgs Hamn AB, Liseberg AB, samt i viss utsträckning även Göteborg Energi AB, Göteborgs Spårvägar AB och Got Event AB.

I koncernen ingår även Älvstranden Utveckling AB samt Förvaltnings AB Framtiden med fyra allmännyttiga bostadsbolag, byggherrebolag och Egnahemsbolaget som samtliga agerar fullt ut på en konkurrensutsatt marknad. Övriga fastighetsbolag är representerade av Higab, Förvaltnings AB GöteborgsLokaler och Göteborgs Stads Parkerings AB som agerar i mer eller mindre stor utsträckning i en konkurrensutsatt marknad.

Koncernens intjänandeförmåga ligger på en något högre nivå 2016 än 2015 undantaget jämförelsestörande nedskrivningar. De finansiella förutsättningarna att fullfölja uppdraget om finansiell samordning inom koncernen är fortsatt goda under förutsättning av bibehållen lönsamhet. Det finns stora övertäckningar i koncernens tillgångar. Framtidsplaner visar på mycket stora behov av investeringar i koncernen samtidigt som det på sina håll finns signaler om lägre lönsamhet i samband med de stora infrastrukturprojekt som planeras. Ökad upplåning till de nivåer som den långsiktiga planen visar ger ökad riskexponering vid räntehöjningar. Utvecklingen behöver följas noggrant och trender uppmärksammas tidigt. Nyttorealiseringskalkyler kommer att vara en viktig del i beslutsprocessen. Olika finansieringslösningar behöver övervägas. Detta gör det viktigt att se koncernen som helhet och att den är i balans. En god ekonomi säkerställer att koncernen hållbart kan fortsätta leverera samhällsnytta på en hög nivå.

Moderbolaget

Moderbolaget kommer att fortsätta utveckla formerna för stadens bolagsstyrning och genom en aktiv omvärldsbevakning implementera och förädla erfarenheter från andra huvudmän. Koncernnytta och helhetssyn ska genomsyra bolagens verksamhet. Ändamålet med koncernbolaget är att i dialog med bolagen främja en aktiv ägarstyrning av stadens bolag med utgångspunkt i kommunfullmäktiges ägardirektiv, budget och andra styrande inriktningsdokument. Inom koncernen sker successivt en ökad samordning som syftar till att skapa förutsättningar för måluppfyllelse och utnyttjande av synergier inom koncernen.

Energi

Energibranschen är inne i en fas med snabb utveckling på många plan. Den digitala tekniken utvecklas snabbt och kunderna ställer allt högre krav och en del blir också medproducenter. Nya aktörer utmanar branschen och omdefinierar vad ett energibolag är och gör. Fossila bränslekällor ersätts av förnybara samtidigt som kraven på smarta system och energieffektiva lösningar öka från alla håll. De kommande åren kommer förändringen av Göteborg att gå allt fortare. Större infrastrukturprojekt i kombination med tillkomsten av nya stadsdelar kommer att ställa stora krav på energiinvesteringar och utveckling av nya energisystem.

Bostäder

Det råder stor bostadsbrist i Göteborg där många, främst unga vuxna får stå i bostadskö flera år innan det kan få sin första bostad. Tillgången till attraktiva bostäder är ett viktigt instrument i Göteborgs framtida utveckling. Näringslivet behöver möjlighet till rörlighet på bostadsmarknaden, inflyttande universitetsstuderande måste ha någonstans att bo så även nyanlända svenskar. Framtidenkoncernen har ett särskilt uppdrag i detta sammanhang.

Målet är att successivt nå 1 400 inflyttningsklara bostäder per år. Samarbetet med stadens olika aktörer bedöms vara gott men tidsutdräkten i plan- och byggprocessen bedöms allmänt medföra förseningar, exempelvis som ett resultat av överklaganden.

Lokaler

De viktigaste frågorna som Higab AB står inför är fortsatt arbete kring samverkan och samordning för att få ytterligare effektivisering i Lokalklustret. Kommunfullmäktige beslutade i januari 2017 om ett nytt ägardirektiv som tydliggör och stärker Higabs roll som moderbolag i klustret.

Andra viktiga frågor är risker förknippade med större investeringsprojekt, såsom exempelvis ökade byggkostnader, tidsförskjutningar mm.

Göteborgs Stads Parkerings AB:s utmaning är att skapa en långsiktig ekonomisk uthållighet för att klara finansieringen av framtida nyproduktion. Bolaget kommer att påbörja arbetet med byggandet av ett parkeringsgarage med 700 parkeringsplatser vid Skeppsbron.

Älvstranden Utveckling AB bedriver verksamhet inom stadsutveckling med stora investeringsvolymerna med tillhörande risker och möjligheter. Samverkan med stadens planerande nämnder, samverkan med aktörer inom byggbranschen, omvärldsfaktorer som räntenivå och världskonjunktur kommer att ha stor inverkan på hur bolaget kan fullfölja sitt uppdrag ifråga om förverkligandet av Vision Älvstaden.

Näringsliv

Den globala konkurrensen ställer stora krav på att Göteborgsregionen fortsätter utvecklas, med tillgång till rätt kompetens och marknadsförutsättningar för att locka företagen att fortsätta investera i regionen.

Det krävs att klustret fortsätter att utveckla samverkan med andra aktörer, internt inom Staden, samt med akademi och näringsliv. Detta för att positivt utveckla företagsklimat, stads- och näringslivsutveckling för framtiden. Kommunstyrelsen och BRG har gemensamt fått kommunfullmäktiges uppdrag att utarbeta en långsiktig målbild för näringslivsutveckling. BRG har påbörjat ett arbete med att förbättra sin

utvärderingsmetod med tydliga effektmål samt skapa insikter kring framtida kompetensbehov för näringslivet och andra aktörer.

Kollektivtrafik

Spårvagnsverksamheten bedöms fortsatt vara en prioriterad och viktig del av stadens och regionens utveckling. Efterfrågan bedöms fortsatt vara hög. En förutsättning för ytterligare vagnar och utökad trafik är också att den nya vagnhallen på Ringön byggs. På de marknader som koncernen verkar finns en knivskarp konkurrens i upphandlingarna. Koncernen måste därför fokusera såväl på hög ekonomisk effektivitet som på en högkvalitativ tjänst. Koncernen kommer därför att fortsätta arbetet med att utveckla organisationen i enlighet med detta.

Hamn

Göteborgs Hamn AB verkar på en internationellt konkurrensutsatt marknad. Den svagare marknadstillväxten sprider sig över hela världen. Den lägre marknadstillväxten innebär också färre transporter. Tidigare har globaliseringseffekten och produktionsspecialisering medfört att transporterna ökat trots nedgångar i tillväxten. För Göteborgs Hamn AB innebär detta att aktiviteterna ökar vad gäller att hitta nya godsslag, nya logistiklösningar, effektivisera och ta marknadsandelar.

Den svenska industrin efterfrågar fler destinationer och ökad frekvens. Hamnens uppgift är att göra de nödvändiga investeringar som krävs för att bibehålla rollen som ett attraktivt godsnav. Göteborgs Hamn AB har tillsammans med Trafikverket startat en utredning om behov av farledsfördjupning i syfte att möta förväntad utveckling och behålla konkurrenskraft.

Turism, Kultur & Evenemang

Besöksnäringen förväntas ha en fortsatt stark tillväxt på global basis, och Göteborgs roll som motor inom många olika aspekter av näringen är fortsatt väsentlig för framtiden. Under många år har Göteborgs modell för utveckling av besöksnäring varit både nationellt, och internationellt, ledande. Det nära samarbetet mellan staden och näringslivet, samt de tydliga och snabba beslutsvägar som varit inom stadens förvaltningar och bolag, skapade under lång tid en konkurrensfördel för Göteborg. Idag har många andra städer lärt sig av Göteborg, och samtidigt ställer ändrade legala förutsättningar och nya tider krav på att ta nästa steg i utvecklingen.

Göteborgs Stad har stora förutsättningar att ta ledningen även denna gång, men det ställer krav på förmågan att utveckla nästa steg av tät samverkan med näringsliv, omkringliggande region och övriga intressenter. Det finns också ett tydligt behov av att utarbeta en långsiktig investeringsstrategi för stadens anläggningar, samt förstärka samarbetsmodellen mellan stadens förvaltningar och bolag.

Interna bolag

Göta Lejons viktigaste framtidsfrågor är att vidareutveckla riskhanteringsarbetet med Stadens övriga nyckelorganisationer.

Göteborgs Stads Leasing AB:s verksamhet är fokuserad på att kontinuerligt leverera bättre och mer effektiva och hållbara tjänster till Stadens förvaltningar och bolag.

Regionala bolag

Renova

Samhället i stort förändras mot ett cirkulärt kretsloppssamhälle där produkter och restresurser cirkulerar i produktions- och handelssystem och deponimängderna minskar. Över tid har avfallsbranschen avreglerats, blivit mer marknadsmässig, mer internationell och allt mer nyanserad med kund- och materialflödesunika lösningar istället för större samhällsinfrastrukturer.

Inom EU ökar kraven på miljöriktig behandling av avfall, något som i många fall är förknippad med stora investeringar som t ex behandlingsanläggningar. Idag finns det överkapacitet på modern behandlingsskapacitet i vissa länder medan det helt saknas i många andra. För att maximera utnyttjandet av den bästa samhällsinfrastrukturen, så kommer indikationer på att man på EU-nivå kan komma att acceptera ökad internationell transport av avfall till de mest effektiva anläggningarna som har ledig kapacitet. Detta har under de senaste åren inneburit ökad prispress och ökad handel med avfall.

Konkurrensen är fortsatt hård med prispress på både transporter och behandlingstjänster. I regionen etablerar sig nya aktörer från andra regioner, andra länder och andra branscher.

Verksamheten påverkas kraftigt av konjunkturen samt av förändrade marknadspriser för energi och råvaror.

Gryaab AB

Den framtida utvecklingen av verksamhet och ekonomin påverkas till största delen av miljökrav som fastställs för verksamheten och de ökade reningskrav som sannolikt kommer i framtiden.

I Göteborgsregionen finns höga ambitioner om tillväxt och detta kommer att innebära en belastningsökning för Gryaab. Det har också gjorts förfrågningar från ytterligare kommuner om att eventuellt få ansluta sig. Analyser har gjorts vilka visar att framtida belastningsökningar sannolikt kommer att klaras men det kommer att krävas ytterligare investeringar vilket ger högre driftskostnader. En förutsättning är att arbetet med att begränsa flödet till Ryaverket fortsätter enligt plan.

Göteborgsregionens Fritidshamnar AB (Grefab)

För Grefab är miljöfrågan redan idag ett krävande arbetsområde som framöver kommer att kräva allt mer arbetsinsatser och åtgärder för att säkerställa en önskvärd reduktion avseende miljöpåverkan från verksamheten. I en utredning har ett antal problemområden avseende miljöarbete och miljöåtgärder definierats, t.ex. spolplattor, oljeavskiljning, föroreningar i mark och sediment, båtbottnfärger.

Boplats Göteborg AB

Bolaget avvaktar kommunstyrelsens beslut om framtida inriktning och organisationsform.

Regelverk för bolagsstyrning

Styrningen utgår från aktuella lagar, regler, principer och styrande dokument såsom:

- Aktiebolagslagen

- Kommunallagen
- SKL:s principer för styrning av kommun- och landstingsägda bolag.
- Bolagsspecifikt ägardirektiv för Göteborgs Stadshus AB.
- Riktlinjer och direktiv för Göteborgs Stads bolag (Generellt ägardirektiv).
- Styrande dokument från Göteborgs Stad.
- Styrande dokument inom koncernen Göteborgs Stadshus AB.

Därutöver styr bolagen utifrån Göteborgs Stads prioriterade mål.

Bolagsstämman

Bolagsstämman är bolagets högsta beslutande organ. Vid bolagsstämman fastställs resultat- och balansräkningar samt beslutas om utdelning. Vid Göteborgs Stadshus AB:s stämma representerar ombudet Stadens aktier.

Styrelsen

Styrelsen bär det yttersta ansvaret och ska förvalta bolagets angelägenheter och aktieägarnas intresse. Bolagets styrelse består av åtta ledamöter (4 kvinnor och 4 män) och en suppleant (en man) utsedda av Göteborgs kommunfullmäktige. Styrelsen har under året haft 9 ordinarie styrelsemöten och 2 extra styrelsemöten. Ordinarie styrelsemöten är koordinerade med ordinarie rapporttillfällen till kommunstyrelsen och kommunfullmäktige. Styrelsen har 2016-03-21 fastställt en arbetsordning för sitt interna arbete, vd-instruktion samt instruktion för ekonomisk rapportering till styrelsen.

Verkställande direktör

Styrelsen utser verkställande direktör, i regel i samråd med kommunstyrelsen. Verkställande direktören är ansvarig för den löpande förvaltningen i bolaget och leder verksamheten enligt den av styrelsen fastställda vd-instruktionen. Verkställande direktören är föredragande i styrelsen och ansvarar för att ge styrelsen erforderliga rapporter och beslutsunderlag. Verkställande direktören ansvarar också för att beslut som fattas av styrelsen verkställs. Verkställande direktör är inte ledamot i styrelsen men deltar regelmässigt vid styrelsemöten.

Utvärdering av styrelse och verkställande direktör

En utvärdering av styrelse och verkställande direktörs arbete sker årligen i alla koncernens bolag.

Revisorer

Två typer av revisioner med avseende på ekonomi och förvaltning utförs varje år för alla bolagen i koncernen.

- Revision som utförs av auktoriserad revisor.
- Revision som utförs av lekmannarevisorer som utsetts av kommunfullmäktige.

Båda revisionsrapporterna återfinns i årsredovisningen.

Finansiella risker inom koncernen

Koncernen Göteborgs Stadshus AB är genom sin diversifierade verksamhet exponerad för finansiella risker av varierande slag och omfattning. Med finansiell risk menas de förändringar i koncernens kassaflöde som förklaras av förändringar i valutakurser, räntenivåer och råvarupriser samt kredit-, likviditets- och finansieringsrisk.

Varje bolag i koncernen ska ha en av respektive styrelse beslutad Finansiella anvisningar baserade på kommunfullmäktiges och kommunstyrelsens riktlinjer (GKH 2013 nr 19). Målsättningen är att anpassa den finansiella risken i respektive bolag till en för verksamheten acceptabel nivå inom det riskmandat som anges i finanspolicyn. Eventuella avvikelser från bolagens anvisningar skall omgående lämnas till enheten för Finans på Stadsledningskontoret (=finans). Samtliga lån, finansiella derivat och placeringar ska genomföras av finans.

De huvudsakliga riskerna koncernen är utsatt för beskrivs nedan:

Finansieringsrisk och ränterisk

Kommunfullmäktige beslutade 3 december 2015 om reviderad **Finanspolicy och finansiella riktlinjer** för Göteborgs Stad (handling 2015 nr 198). Därutöver har Kommunfullmäktige den 6 februari 2014 beslutat om principer för **Finansiell Samordning i Göteborgs Stad** (handling 2013 213). Dessa principer tillämpas successivt i takt med befintliga lån och finansiella derivat förfaller till betalning.

Principerna innebär att staden svarar för bolagens samlade upplåningsbehov och räntexponering i marknaden utifrån ett hela staden perspektiv. Detta innebär att varje enskilt bolag inte längre ska fastställa sin egen räntexponering (ränterisk) och inte heller sin egen förfallostruktur (finansieringsrisk). Bolagen "tilldelas" en ränterisk och en finansieringsrisk som är ett genomsnitt av stadens exponering i marknaden.

Samtliga bolag har tecknat avtal med kommunen avseende de administrativa villkoren vid upplåning och placering samt utnyttjande av eventuella krediter.

Göteborgs Stadshus AB:s externa upplåning

Riksdagen har beslutat om särskilda villkor för kommuninterna lån som avser förvärv av s.k. delägarätter. Detta innebär att räntor på interna lån som tas upp av ett moderbolag avseende förvärv av dotterbolag, inte är avdragsgilla. Denna intressegemenskap kan enbart brytas genom att Stadshus AB upptar externa lån.

Stadshus AB behöver således uppta lån som inte omfattas av Stadens nya finansiella samordning. Detta innebär i sin tur att Stadshus AB måste fastställa riskmandat för såväl räntor som förfallostruktur för långa externa lån. I syfte att underlätta upptagande av externa lån har staden blivit medlem i Kommuninvest.

Styrelsen för Stadshus AB beslutade 2016-03-21 om följande anvisningar för bolagets externa lån avseende förvärv av dotterbolag.

- Lånen ska administreras genom finansfunktionen vid stadsledningskontoret, som vid behov svarar för riskavtäckning via finansiella derivat.
- Lånens genomsnittliga räntebindning ska ligga i intervallet 2-4 år med jämn förfallostruktur.
- Lånens genomsnittliga förfall skall ligga i intervallet 2-4 år med jämn förfallostruktur.

Valutarisk

Med valutarisk avses risken att valutakursförändringar negativt påverkar koncernens resultat- och balansräkningar.

Vid köp av varor i utländsk valuta exponeras koncernen för valutarisk. Enligt kommunens finanspolicy får bolagen inte vara utsatta för valutaexponering. I samband med köp i utländsk valuta skall således valutarisken elimineras. Betalningsflöden kan valutasäkras med hjälp av valutaterminer och valutaswappar.

Kreditrisk

Kreditrisk innebär exponering för förluster om en motpart inte kan fullfölja sina åtaganden. De regler som gäller vid kreditgivning till kunder behandlas i respektive bolags kreditpolicy och kundfordringar är föremål för kreditkontroll.

Råvaruprisrisk

Med råvaruprisrisk avses risken att råvaruprishöjningar negativt påverkar koncernens resultat- och balansräkningar. Koncernen är framförallt genom sin energiintensiva verksamhet exponerad för prISRISKE på olje-, el- och naturgasmarknaden. I syfte att utjämna prissvängningar på marknaden och därigenom få en jämn utveckling på koncernens energikostnader använder koncernen sig av oljederivat (Brent Crude Oil och Gas Oil), elderivat (Nord Pool) med löptider på mellan 1 och 16 månader och naturgasderivat.

Försäkringsrisk

Koncernen är exponerad för försäkringsrisk bl. a genom bolaget Försäkrings AB Göta Lejon. Försäkringsrisk består av: teckningsrisk, reservsättningsrisker, koncentrationsrisker och återförsäkringsrisker. Teckningsrisk finns om det finns risk att den beräknade premien inte täcker det förväntade skadebeloppet. Bolaget begränsar denna risk genom att köpa återförsäkring med stop loss-skydd. Reservsättningsrisk föreligger om det finns risk att den avsatta reserven för inträffade skador inte är tillräcklig. Även här ger stop loss-återförsäkringen ett skydd.

Genom den av kommunfullmäktige beslutade försäkringspolicyn ska Försäkrings AB Göta Lejon svara för försäkringsskyddet för stadens samtliga bolag och nämnder. Risken hanteras genom köp av återförsäkring. För att minimera återförsäkringsrisken accepteras inte återförsäkrare med lägre rating än BBB på Standard & Poor's skala.

Miljöinformation

Göteborg Energi AB

Göteborg Energi bedriver anmälnings- och/eller tillståndspliktig verksamhet enligt miljöbalken i sammanlagt åtta bolag. Under 2016 rapporterades totalt 44 incidenter som påverkade eller kunde ha påverkat miljön och/eller miljöarbetet. Göteborg Energi har inte varit föremål för något åtal gällande miljöbrott. Ett antal större förändringar rörande tillstånds- och anmälningspliktig verksamhet skett.

Ändringar i tillstånd samt anmälningar under 2016

- Yttrande och beslut om placering av mätpunkter Rya HVC
- Beslut avseende kontinuerlig tillsats av svavel GoBiGas
- Beslut om förlängd provotid mätning metanslip GoBiGas
- Förslag villkor processkondensat GoBiGas
- Anmälan installation hjälppångpanna samt brännarbyte Rosenlund
- Beslut placering mätpunkter Rosenlund
- Beslut dispens svaveldioxid hjälppångpannor Rosenlund
- Installation mätare svaveldioxid Rosenlund
- Slutrapport förorenad mark Sävenäsverket
- Anmälan och beslut brännarbyte Sävenäsverket
- Beslut placering av mätpunkter Sävenäsverket
- Anmälan och beslut övervakningsmetod koldioxid Sävenäsverket
- Information rivning cistern och oljerör, markarbeten samt byte mätutrustning Sävenäsverket
- Beslut placering mätpunkter Angereds värmecentral
- Information bullerutredning, kontrollrapporter invallningar, fasadtvätt samt fel på mätinstrument Angered värmecentral
- Anmälan markarbete Backa panncentral
- Information fasadtvätt och målning samt utförd PCBinventering Björndammen panncentral
- Information installation kylaggregat Odinsplatsen
- Information installation kylaggregat Lundbystrand under 20

Göteborgs Spårvägar AB

Göteborgs Spårvägar bedriver anmälningspliktiga verksamheter enligt Miljöbalken, anmälningsplikten avser fordons- och detaljtvättar samt förbrukning av lösningsmedel. Göteborgs Spårvägar Buss bedriver anmälningspliktiga verksamheter enligt Miljöbalken. Anmälningsplikten avser fordonstvätt samt hantering av motorbränsle.

Göteborgs Hamn AB

Göteborgs Hamn AB bedriver verksamhet som är tillståndspliktig enligt miljöbalken. Den tillståndspliktiga verksamheten omfattar hela bolagets omsättning. Nedan redovisas status för tillstånd enligt miljöbalken för hamn-, mudder- och andra vattenverksamheter. Inga nya tillstånd eller dispenser ansöktes om eller meddelades under 2016.

Status för tillstånd enligt miljöbalken

- Tillstånd för utbyggnad av hamnområdet vid Arendal, 2015
- Dispens från det generella förbudet mot dumpning att tippa muddermassor i ett allmänt vattenområde SSV Vinga, 2013
- Tillstånd att utföra sluttäckning av deponin i södra bassängen i Torsviken, med syfte att skapa ett vadehav, 2014.
- Dispens enligt artskyddsförordningen för att genomföra detaljplan för industri- och logistikverksamhet på Halvorsäng, 2015.
- Tillstånd att bedriva verksamhet i Skandia-, Älvsborgs- och Arendalshamnen, 2010.
- Tillstånd för att bedriva verksamhet i Energihamnen, 2011.

- Tillstånd för att bedriva verksamhet i Frihamnen, 2009.
- Tillstånd att transitlegga åtta miljoner ton råolja per år i bergrum 3 i Syrhåla, 2008.
- Tillstånd för råoljelagring i bergrum 1 i Syrhåla, 2013.
- Tillstånd för kompletterande ändring i befintligt tillstånd för etablering för LNG-hantering i Skarvik, 2014.
- Tillstånd för att bedriva verksamhet vid vissa mindre kajer inom innerhamnområdet, 2011.
- Tillstånd att lägga upp förorenade muddermassor i Lundbyhamnen, 2009

Got Event AB

Got Event driver i centrala Göteborg Valhallabadet som är ett bad öppet för alla. Enligt Miljöbalken är bad för allmänheten en s.k. anmälningsskyldig verksamhet, vilket betyder att man innan uppstart av en verksamhet måste anmäla verksamheten till den lokala tillsynsmyndigheten, d.v.s. Miljöförvaltningen i Göteborg. Det betyder också att det finns en förordning som styr den typ av egenkontroll och dokumentation som verksamhetsutövaren är skyldig att utföra och tillhandahålla. I det egenkontrollprogram som finns framtaget för Valhallabadet ingår t.ex. provtagningsrutiner för att säkra en god vattenkvalitet i alla bassänger. I dagsläget finns två pågående tillsynsärenden enligt Miljöbalken för Got Events verksamhet. Dessa två gäller omgivningspåverkan i form av bländning från matchljuset på Gamla Ullevi samt problematiken med vibrationer från Gamla Ullevi.

Göteborgs Stads Leasing AB

Bolaget bedriver ingen verksamhet som är tillståndsskyldig. Bolagets Svanenmärkta fordonstvätt är en anmälningsskyldig verksamhet.

Gryaab AB

Gryaabs verksamhet är tillståndsskyldig enligt Miljöbalken. Avloppsreningsverket har verksamhetskod 90.10 enligt Miljöprövningsförordningen (SFS 2013:251). Utöver det har Gryaab tillstånd att ta emot vissa mängder externt organiskt avfall, vilket har verksamhetskod 90.160. Slamförvaringen i bergrummet i Syrhåla har verksamhetskod 90.300. Gryaab står inför en omprövning av miljötillståndet för Ryaverket inom befintlig fastighet. Förberedelser för att lämna in ansökan under våren 2017 har pågått hela året och inneburit omfattande utredningar av påverkan på recipienten, reningsmöjligheter med befintlig och ny reningsteknik, flödesprognoser fram till 2030 m.m. I november 2014 lämnades en anmälan om anpassnings- och avvecklingsplan för bergrummet i Syrhåla in enligt 38§ i Förordningen om deponering av avfall. Under 2016 lämnades en säkerhetsrapport enligt Sevesolagstiftningen in. Något ställningstagande har ännu inte kommit från Länsstyrelsen avseende vare sig planen eller säkerhetsrapporten. I dagsläget sker ingen deponering av slam i bergrummet, endast övervakning enligt kontrollprogram pågår. Gryaab har inte tagit ställning till hur bolaget framför vill använda avvattningsanläggningen och bergrummet i Syrhåla.

Renova AB

Alla Renovas anläggningar där miljöpåverkande verksamhet bedrivs omfattas av anmälnings- eller tillståndsskyldighet enligt miljöbalken. Totalt är det åtta tillståndsskyldiga anläggningar varav sex finns i Göteborg och två i kranskommuner. Därutöver finns sex anmälningskyldiga anläggningar. Anläggningarna påverkar miljön framför allt genom utsläpp till luft och vatten. Dessa tillstånds- och anmälningskyldiga anläggningar

utgör en direkt förutsättning för koncernens verksamhet, dvs. att omlasta och behandla avfall i Göteborgsregionen. Inga större förändringar i tillstånden eller anmälningarna har skett under 2016.

Uppskattningar och bedömningar

För att kunna upprätta redovisningen i enlighet med BFNAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning (K3) och god redovisningssed krävs att det görs bedömningar och antaganden som påverkar i bokslutet redovisade tillgångar, skulder, intäkter och kostnader samt övrig information. Dessa bedömningar baseras på historiska erfarenheter samt andra faktorer, inklusive förväntningar på framtida händelser, som bedöms vara rimliga under rådande omständigheter. Faktiskt utfall kan skilja sig från dessa bedömningar om andra antaganden görs eller andra förutsättningar föreligger. De uppskattningar och antaganden som innebär en för koncernen betydande risk för väsentliga justeringar i redovisade värden för tillgångar och skulder under nästkommande år är:

Fastighetsvärdering

Modellen för marknadsvärdering av Framtidenkoncernens fastighetsbestånd inom bostadsföretagen bygger på en tioårig kassaflödeskalkyl samt ett beräknat driftsnetto för år elva. För beräkning av kassaflödet/driftsnettot år 1 används bedömda hyror för 2017, kontrakterat hyresbortfall vid 2016-11-30, schabloniserade drifts- och underhållskostnader samt utgående fastighetsskatt. För utveckling av driftsnettot under kalkylperioden görs antaganden om utveckling av inflation, hyror, hyresbortfall, drifts- och underhållskostnader samt fastighetsskatt. Dessa antaganden varierar beroende på respektive fastighets marknadsläge och ålder. Marknadsläget avspeglas även i direktavkastningskrav och kalkylräntor.

Alla antaganden som görs bygger på bedömningar gjorda av externa värderingsinstitut. Eftersom en värdering ska spegla förväntade betalningskonsekvenser finns alltid en osäkerhet i bedömningen. Varje fastighet är dessutom unik och det är svårt att förutsäga hur priset vid en försäljning skulle utfalla. Ett bedömt marknadsvärde är alltid behäftat med ett visst osäkerhetsintervall. I normala fall uppgår det till mellan fem och tio procent. Koncernens marknadsvärden är baserade på ett antagande om att fastigheterna säljs som styckefastigheter och inte som portföljer med ett flertal fastigheter som skulle påverka jämvikten mellan utbud och efterfrågan.

Värderingen bygger också på ett antagande om att fastigheterna avyttras som förvaltningsobjekt, det vill säga den värdeökning som kan uppstå vid en försäljning till en bostadsrättsförening beaktas inte. De förvärv som gjorts av bostadsrättsföreningar kan därmed inte användas som underlag i värdebedömningen. En till synes liten förändring av efterfrågan på bostäder eller fastigheter i Göteborg kan ge stora effekter på kalkylvärdet av koncernens fastighetsbestånd.

Higabs fastighetsbestånd internvärderas årligen och i år har även externvärdering skett. Detta görs enligt en värderingsmetod som utgår från direktavkastningen för varje fastighet. Syftet med värderingen är att säkerställa att de enskilda fastigheternas bokförda värde ej överstiger verkligt värde. Vid beräkningen används individuellt framtagna direktavkastningskrav per fastighet. Utgångspunkterna i värderingen har varit:

- Förväntade hyresintäkter och driftskostnader för de kommande åren.
- I driftskostnaderna ingår eventuella tomträttsavgälder samt interna administrationskostnader med 40 kr/m².

- Underhållskostnaderna som legat till grund för beräkningen har schabloniserats till:
 - För fastigheter som vid värderingstillfället har ett högre bokfört värde än det aktuella bedömda verkliga värdet görs en individuell prövning. Nedskrivningar görs efter denna prövning med belopp som fordras.
 - 110 kr/m² där ansvaret och kostnaden för såväl yttre som inre underhåll åligger Higab.
 - 70 kr/m² där enbart ansvaret för det yttre underhållet ligger på Higab.
- Avkastningskravet som använts vid beräkning av fastighetsvärde har differentierats beroende på fastighetens läge och kategori. Dessa avkastningskrav varierar mellan 4,75 % och 10,25 %. Avkastningskraven är inhämtade från extern värderare.

Nyckeltal - Definitioner

Avkastning eget kapital, % - Årets resultat i förhållande till eget kapital.

Avkastning totalt kapital, % - Rörelseresultat plus finansiella intäkter i förhållande till balansomslutningen.

Avkastning sysselsatt kapital, % - Rörelseresultat plus finansiella intäkter i förhållande till sysselsatt kapital.

EBITDA - Rörelseresultat före avskrivningar och nedskrivningar.

Nettolån - Räntebärande lån minus likvida medel inklusive kortfristiga placeringar.

Skuldsättningsgrad - Nettolån i förhållande till eget kapital.

Soliditet - Eget kapital i förhållande till balansomslutningen.

Sysselsatt kapital - Totala tillgångar minus likvida medel (inklusive kortfristiga placeringar) minus ej räntebärande skulder.

Förslag till vinstdisposition

Moderbolaget

Till årsstämman förfogande står följande vinstmedel:

	Kr
Balanserade vinstmedel	11 838 251 569
Årets resultat	398 819 404
Summa vinstmedel	12 237 070 973

Styrelsen föreslår att moderbolagets vinstmedel disponeras enligt följande:

Till aktieägaren utdelas: **0 kronor**

I ny räkning överförs: **12 237 070 973 kronor**

12 237 070 973 kronor

Koncernens och moderbolagets resultat och finansiella ställning i övrigt redovisas i efterföljande resultat- och balansräkningar samt kassaflödesanalyser med därtill hörande noter.

Resultaträkningar - koncernen

<i>Belopp i mkr</i>	<i>Not</i>	<i>2016</i>	<i>2015</i>
Rörelsens intäkter			
Nettoomsättning	2, 3	17 660,3	16 872,8
Aktiverat arbete för egen räkning	3	127,5	126,8
Övriga rörelseintäkter	3	799,1	487,1
Resultat från andelar i koncernföretag	3, 8	285,5	446,0
	37	18 872,3	17 932,7
Rörelsens kostnader			
Råvaror och förnödenheter		-2 474,3	-2 398,1
Handelsvaror		-6 006,1	-5 599,9
Övriga externa kostnader	4	-1 194,4	-1 102,9
Personalkostnader	1	-3 861,9	-3 754,9
Avskrivningar, nedskrivningar och återföringar av nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar	7	-2 707,4	-3 690,3
Andelar i intresseföretags resultat	24	-11,3	-5,5
Rörelseresultat	2, 5	2 617,0	1 381,2
Resultat från finansiella poster			
Resultat från värdepapper och fordringar som är anläggningstillgångar	9	-16,0	-5,9
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter	10	11,3	23,0
Räntekostnader och liknande resultatposter	11	-959,6	-1 016,2
Resultat efter finansiella poster		1 652,6	382,1
Skatt på årets resultat	12	-318,5	-43,2
Årets resultat		1 334,1	338,9
Hänförligt till:			
Moderföretagets aktieägare		1 314,0	363,0
Minoritetsintresse		20,1	-24,1

Balansräkningar - koncernen

<i>Belopp i mkr</i>	<i>Not</i>	<i>2016-12-31</i>	<i>2015-12-31</i>
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Immateriella anläggningstillgångar			
Balanserade utgifter för utvecklingsarbeten	13	112,1	147,5
Hysesrätter och liknande rättigheter	14	72,3	78,2
Goodwill	15	21,2	45,6
Pågående nyanläggningar och förskott avseende immateriella anläggningstillgångar	16	27,4	18,8
		233,0	290,0
Materiella anläggningstillgångar			
Byggnader, mark och markanläggningar	17	40 407,4	39 304,5
Maskiner och andra tekniska anläggningar	18	10 220,9	10 382,6
Inventarier, verktyg och installationer	19	3 045,1	3 089,3
Pågående nyanläggningar och förskott avseende materiella anläggningstillgångar	20	3 068,9	2 472,8
	21	56 742,3	55 249,2
Finansiella anläggningstillgångar			
Fordringar inom Göteborgs kommun	6,23	1 099,2	1 001,9
Andelar i intresseföretag	24	22,5	78,6
Andra långfristiga värdepappersinnehav	25	9,6	6,8
Andra långfristiga fordringar	6,26	60,7	51,6
		1 192,0	1 138,9
Summa anläggningstillgångar		58 167,2	56 678,2
Omsättningstillgångar			
Varulager m m			
Råvaror och förnödenheter		622,4	661,5
		622,4	661,5
Kortfristiga fordringar			
Kundfordringar		1 048,4	878,3
Fordringar hos intresseföretag		0,0	0,0
Fordringar inom Göteborgs kommun	37	2 576,4	1 610,5
Övriga fordringar		619,0	790,0
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	27	773,1	896,7
		5 016,9	4 175,6
Likvida medel			
Kassa och bank		469,8	338,9
		469,8	338,9
Summa omsättningstillgångar		6 109,1	5 176,0
SUMMA TILLGÅNGAR		64 276,4	61 854,2

Balansräkningar - koncernen

<i>Belopp i mkr</i>	<i>Not</i>	<i>2016-12-31</i>	<i>2015-12-31</i>
EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER			
<i>Eget kapital</i>			
Aktiekapital		400,0	400,0
Annat eget kapital inklusive årets resultat		18 182,5	16 842,4
<i>Eget kapital hänförligt till moderföretagets aktieägare</i>		18 582,5	17 242,4
Minoritetsintresse		225,4	224,9
<i>Summa eget kapital</i>		18 807,9	17 467,3
<i>Avsättningar</i>			
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	28,35	883,6	895,6
Avsättningar för uppskjutna skatter	29	3 506,6	3 262,2
Övriga avsättningar	30	674,9	566,6
		5 065,1	4 724,5
<i>Långfristiga skulder</i>			
Skulder till kreditinstitut	31	2 376,7	7 042,3
Skulder inom Göteborgs kommun	31,37	18 403,7	17 548,8
Övriga skulder	32	100,8	69,4
		20 881,3	24 660,4
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Skulder till kreditinstitut		4 915,1	1 820,0
Förskott från kunder		0,1	0,2
Leverantörsskulder		1 226,3	1 109,1
Skulder inom Göteborgs kommun	37	10 562,5	9 312,5
Skatteskulder		81,8	26,9
Övriga skulder		607,2	585,3
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	33	2 129,1	2 148,0
		19 522,1	15 002,1
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER		64 276,4	61 854,2

Rapport över förändring i eget kapital - koncernen

	Aktie- kapital	Annat eget kapital inklusive årets resultat	Summa eget kapital hänf till moderföretagets aktieägare	Minoritets- intresse	Summa eget kapital
Koncernen					
Ingående balans 2015-01-01	400,0	16 713,8	17 113,8	216,6	17 330,4
Övrigt	—	-7,4	-7,4	32,4	25,0
Utdelning	—	-232,0	-232,0	—	-232,0
Aktieägartillskott	—	5,0	5,0	—	5,0
Årets resultat	—	363,0	363,0	-24,1	338,9
Utgående balans 2015-12-31	400,0	16 842,4	17 242,4	224,9	17 467,3
Ingående balans 2016-01-01	400,0	16 842,4	17 242,4	224,9	17 467,3
Förändring koncernstruktur	—	9,1	9,1	-9,1	—
Övrigt	—	18,0	18,0	-10,5	7,5
Utdelning	—	-6,0	-6,0	—	-6,0
Aktieägartillskott	—	5,0	5,0	—	5,0
Årets resultat	—	1 314,0	1 314,0	20,1	1 334,1
Utgående balans 2016-12-31	400,0	18 182,5	18 582,5	225,4	18 807,9

I eget kapital ingår, förutom aktiekapital, reservfond med 100,0 (100,0), kapitalandelsfond med -23,0 (-18,8) samt övriga bundna reser med 4 330,3 (3 831,8) till största delen bestående av eget kapital del av obeskattade reserver.

Fria reserver består av balanserade vinstmedel samt erhållna aktieägartillskott.

Kassaflödesanalyser - koncernen

Belopp i mkr	2016	2015
Den löpande verksamheten		
Rörelseresultat	2 617,0	1 381,2
Justeringar för poster som inte ingår i kassaflödet, m.m. *	2 698,2	4 025,6
	5 315,2	5 406,8
Erlagd ränta	-855,6	-934,0
Erhållen ränta	11,2	22,2
Betald skatt	-23,0	-69,1
Kassaflöde från den löpande verksamheten före förändringar av rörelsekapital	4 447,9	4 426,0
<i>Kassaflöde från förändringar i rörelsekapital</i>		
Ökning (-)/Minskning (+) av varulager	37,3	-88,5
Ökning (-)/Minskning (+) av kortfristiga fordringar	-305,5	-392,0
Ökning (+)/Minskning (-) av kortfristiga skulder	542,4	-802,9
Kassaflöde från den löpande verksamheten	4 722,1	3 142,6
Investeringsverksamheten		
Förvärv av immateriella anläggningstillgångar	-39,0	-44,9
Förvärv av materiella anläggningstillgångar	-4 483,5	-3 702,0
Försäljning av materiella anläggningstillgångar	571,3	627,3
Förvärv av finansiella anläggningstillgångar	-9,9	-5,8
Försäljning av finansiella anläggningstillgångar	9,2	43,8
Försäljning av dotterföretag	149,4	6,9
Förvärv av dotterföretag	-319,6	—
Förändring koncernstruktur	-90,7	-6,0
Ökning (-) av räntebärande kortfristiga fordringar	-6,5	-298,8
Minskning (+) av räntebärande långfristiga fordringar	65,2	14,1
Kassaflöde från investeringsverksamheten	-4 154,1	-3 365,4
Finansieringsverksamheten		
Lämnad utdelning	-6,0	-232,0
Erhållna/lämnade aktieägartillskott	-1,5	34,5
Minskning (-) av räntebärande långfristiga skulder	-3 176,1	-4 138,1
Ökning (+) av räntebärande långfristiga skulder	2 455,3	3 723,5
Minskning (-) av räntebärande kortfristiga skulder	-1 875,0	-5 596,4
Ökning (+) av räntebärande kortfristiga skulder	3 128,6	6 112,5
Förändring av avsättningar	-2,1	2,9
Kassaflöde från finansieringsverksamheten	523,1	-93,0
Årets kassaflöde	1 091,0	-315,9
Likvida medel vid årets början	1 554,9	1 870,8
Likvida medel vid årets slut (här ingår tillgodohavande i internbank Göteborgs l	2 645,9	1 554,9
* Justeringar för poster som inte ingår i kassaflödet, m.m		
Av- och nedskrivningar av tillgångar	2 713,8	3 690,2
Reavinster/förluster sålda anläggningstillgångar	-359,9	53,0
Rearesultat vid avyttring av dotterföretag	-124,2	—
Förändring andelar i intresseföretag	12,2	1,5
Förändring av avsättningar	205,3	-2,5
Övriga poster	251,0	283,5
Summa	2 698,2	4 025,6

Resultaträkningar - moderbolaget

Belopp i mkr	Not	2016	2015
Rörelsens intäkter			
Övriga rörelseintäkter	3, 38	26,1	26,5
		26,1	26,5
Rörelsens kostnader			
Personalkostnader	1	-13,0	-16,3
Övriga externa kostnader	4	-8,3	-7,3
Avskrivningar av materiella anläggningstillgångar		-0,1	0,0
Rörelseresultat	37	4,6	2,9
Resultat från finansiella poster			
Resultat från andelar i koncernföretag	8	-108,0	-126,7
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter	10	—	0,0
Räntekostnader och liknande resultatposter	11	-33,3	-45,3
Resultat efter finansiella poster		-136,7	-169,1
Förändring av periodiseringsfond		-73,9	—
Erhållna koncernbidrag	8	998,8	491,7
Lämnade koncernbidrag	8	-340,6	-136,4
Skatt på årets resultat	12	-48,8	-0,6
Årets resultat		398,8	185,6

Balansräkningar - moderbolaget

Belopp i mkr	Not	2016-12-31	2015-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Inventarier, verktyg och installationer	19	0,6	0,6
		0,6	0,6
Finansiella anläggningstillgångar			
Andelar i koncernföretag	22	15 744,0	15 310,7
Andra långfristiga fordringar		0,4	—
Summa anläggningstillgångar		15 745,0	15 311,3
Omsättningstillgångar			
Kortfristiga fordringar			
Fordringar hos koncernföretag		1 108,4	497,4
Övriga fordringar		1,5	38,4
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		0,7	1,4
		1 110,6	537,2
Kassa och bank		0,4	—
Summa omsättningstillgångar		1 111,0	537,2
SUMMA TILLGÅNGAR		16 855,9	15 848,6

Balansräkningar - moderbolaget

<i>Belopp i mkr</i>	<i>Not</i>	<i>2016-12-31</i>	<i>2015-12-31</i>
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
<i>Eget kapital</i>			
<i>Bundet eget kapital</i>			
Aktiekapital (400 000 aktier)		400,0	400,0
Reservfond		100,0	100,0
		500,0	500,0
<i>Fritt eget kapital</i>			
Balanserat resultat		11 838,3	11 647,7
Årets resultat		398,8	185,6
		12 237,1	11 833,3
		12 737,1	12 333,3
Obeskattade reserver		73,9	—
<i>Långfristiga skulder</i>			
Skulder till kreditinstitut	32	976,0	1 276,0
		976,0	1 276,0
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Leverantörsskulder		1,0	1,1
Skulder till kreditinstitut		550,0	250,0
Skatteskulder		48,7	—
Skulder hos koncernföretag		790,9	383,6
Skulder inom Göteborgs kommun		1 659,1	1 579,7
Övriga skulder		2,1	7,0
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		17,1	18,0
		3 068,9	2 239,4
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		16 855,9	15 848,6

Rapport över förändring i eget kapital - moderbolaget

	<i>Aktie- kapital</i>	<i>Reserv- fond</i>	<i>Fritt eget kapital</i>	<i>Summa eget kapital</i>
<i>Moderbolaget</i>				
Utgående balans 2015-12-31	400,0	100,0	11 833,3	12 333,3
Ingående balans 2016-01-01	400,0	100,0	11 833,3	12 333,3
Aktieägartillskott	—	—	5,0	5,0
Årets resultat	—	—	398,8	398,8
Skulder till kreditinstitut	400,0	100,0	12 237,1	12 737,1

Aktiekapitalet utgörs av 400 000 aktier med ett kvotvärde om 1 000 kr.

Kassaflödesanalyser - moderbolaget

Belopp i mkr	2016	2015
Den löpande verksamheten		
Rörelseresultat	4,6	2,9
Justeringar för poster som inte ingår i kassaflödet, m.m. *	0,1	0,0
	<u>4,8</u>	<u>2,9</u>
Erlagd ränta	-42,0	-48,5
Erhållen ränta	0,0	0,0
Betald skatt	-0,1	-
Kassaflöde från den löpande verksamheten före förändringar av rörelsekapital	<u>-37,3</u>	<u>-45,5</u>
<i>Kassaflöde från förändringar i rörelsekapital</i>		
Ökning(-)/Minskning(+) av kortfristiga fordringar	-1,7	13,5
Ökning(+)/Minskning(-) av kortfristiga skulder	-3,7	8,2
Kassaflöde från den löpande verksamheten	<u>-42,7</u>	<u>-23,8</u>
Investeringsverksamheten		
Förvärv av finansiella anläggningstillgångar	-0,4	-
Förvärv av materiella anläggningstillgångar	-0,1	-0,7
Förädrad koncernstruktur	-	6,1
Försäljning av dotterföretag	141,0	893,1
Kassaflöde från investeringsverksamheten	<u>140,6</u>	<u>898,5</u>
Finansieringsverksamheten		
Lämnad utdelning	-	-226,0
Erhållen utdelning	3,1	54,1
Erhållna koncernbidrag	491,7	372,4
Lämnade koncernbidrag	-472,6	-338,3
Erhållna aktieägartillskott	5,0	5,0
Lämnade aktieägartillskott	-250,6	-1 251,4
Ökning (+) av räntebärande kortfristiga skulder	389,0	67,0
Upptagna lån	-300,0	476,0
Kassaflöde från finansieringsverksamheten	<u>-134,4</u>	<u>-841,2</u>
Årets kassaflöde	<u>-36,5</u>	<u>33,5</u>
Likvida medel vid årets början	<u>38,4</u>	<u>4,9</u>
Likvida medel vid årets slut (här ingår tillgodohavande internbank Göteborgs kommun)	<u>1,9</u>	<u>38,4</u>
* Justeringar för poster som inte ingår i kassaflödet, m.m		
Av- och nedskrivningar av tillgångar	0,1	0,0
	<u>0,1</u>	<u>0,0</u>

Noter med redovisningsprinciper och bokslutskommentarer

Belopp i mkr om inget annat anges

Allmänna redovisnings- och värderingsprinciper

Årsredovisningen och koncernredovisningen har upprättats enligt Årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd BFAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning ("K3").

Koncernredovisning

Koncernredovisningen omfattar de företag i vilka moderbolaget direkt eller genom dotterföretag innehar mer än 50% av röstetalet, eller på annat sätt har ett bestämmande inflytande.

Vid redovisning av koncernens rörelseförvärv används förvärvsmetoden. Förvärvsmetoden innebär att dotterföretagens eget kapital vid förvärvet, fastställt som skillnaden mellan tillgångarnas och skuldernas verkliga värden, elimineras i sin helhet. I koncernens eget kapital ingår härigenom endast den del av dotterföretagens egna kapital som tillkommit efter förvärvet tillsammans med moderbolagets eget kapital. Om det koncernmässiga anskaffningsvärdet för aktierna överstiger det i förvärvsanalysen upptagna värdet av företagets netto-tillgångar, redovisas skillnaden som koncernmässig goodwill. Under året förvärvat företag inkluderas i koncernredovisningen med belopp avseende tiden från och med förvärvet. Under året avyttrat företag inkluderas i koncernredovisningen med belopp avseende till och med tidpunkt då moderföretaget inte längre har bestämmande inflytande över dotterföretaget. Försäljning och inköp samt uppkomna internvinster inom koncernen elimineras med beaktande av uppskjuten skatt. Koncern-interna mellanhavanden elimineras i sin helhet vid upprättande av koncernredovisningen. I koncernens resultaträkning redovisas minoritetens andel i årets resultat. Koncernens resultat och komponenter i eget kapital är hänförligt till moderföretagets ägare och minoritetsintresse. Minoritetsintressen redovisas separat inom eget kapital i koncernbalansräkningen och i direkt anslutning till posten årets resultat i koncernresultaträkningen. Om koncernmässigt eget kapital avseende dotterföretaget är negativt redovisas minoritetsintresset i dotterföretaget som en fordran på minoriteten, en negativ post inom eget kapital, endast om minoriteten har en bindande förpliktelse att täcka kapitalunderskottet och har förmåga att fullgöra förpliktelsen.

Intresseföretagsredovisning

Långsiktiga aktieinnehav i intresseföretag, i vilka koncernen har lägst 20% och högst 50% av rösterna eller på annat sätt har ett betydande inflytande över den driftsmässiga och finansiella styrningen, redovisas i koncernredovisningen enligt kapitalandelsmetoden. Enligt denna metod redovisas det bokförda värdet i koncernen på andelar i intresseföretag till anskaffningsvärde vid anskaffningstillfället och därefter justeras värdet med koncernens andel av förändringen i intresseföretagets nettotillgångar.

I koncernens resultaträkning redovisas som resultatandelar koncernens andel i intresseföretagets resultat efter skatt. poster. Resultatandelar redovisas i koncernens rörelseresultat, eftersom innehaven uteslutande är rörelsebetingade. Nedskrivningar redovisas vid bestående värdenedgång. I moderbolaget redovisas andelar i intresseföretag enligt anskaffningsvärdemetoden.

Koncernbidrag och aktieägartillskott

Koncernbidrag som lämnas alternativt tas emot redovisas som bokslutsdisposition i resultaträkningen. Erhållna aktieägartillskott redovisas direkt mot fritt eget kapital. Lämnade aktieägartillskott redovisas mot anskaffningsvärdet för aktierna i dotterföretaget. Koncernbidrag samt aktieägartillskott som lämnats till dotterföretag i tillskottssyfte för förlusttäckning har redovisats mot posten "Andelar i koncernföretag". Efter prövning har nedskrivning av posten gjorts med belopp motsvarande förlusttäckningen. Nedskrivningar redovisas i posten "Resultat från andelar i koncernföretag".

Värderingsprinciper och beskrivning av tillämpade redovisningsprinciper

Tillgångar, avsättningar och skulder har värderats till anskaffningsvärden om inget annat anges nedan.

Intäkter

Intäktsredovisning sker i takt med att väsentliga risker och förmåner som är förknippade med koncernens produkter överförs till köparen samt när dess belopp kan mätas på ett tillförlitligt sätt. Intäkter redovisas till det verkliga värdet av den ersättning som erhållits eller kommer att erhållas, med avdrag för mervärdesskatt, rabatter, returer och liknande avdrag. Försäljning av varor redovisas vid leverans av produkter till kunden, i enlighet med försäljningsvillkoren. Försäljning av fjärrvärme, elnätstransmission och elhandel redovisas dels utifrån faktisk avläsning och dels utifrån beräkning av vad som levererats men ännu ej fakturerats.

Övriga intäkter redovisas enligt följande:

- Hysesintäkter intäktsförs i den period uthyrningen avser
- Realisationsresultat vid försäljning av anläggningstillgångar intäktsförs när risker och förmåner som förknippas med äganderätten har övergått till köparen, normalt på kontraktsdagen
- Intäkter från kontant- och kontokortsbetalningar avseende bilplatser redovisas i samma period som platsen utnyttjas.
- Intäkter från kontrollavgifter redovisas i samma period som de utfärdas.
- Ränteintäkter intäktsredovisas i den period de har intjänats.
- Utdelning redovisas när ägarens rätt att erhålla betalningen har säkerställts samt att utdelningen kan beräknas på ett tillförlitligt sätt.

Intäkter redovisas netto efter moms och rabatter. I koncernredovisningen elimineras koncernintern försäljning.

Redovisning av rörelsegrenar

Bokföringsnämndens rekommendation BFN R9 tillämpas vid redovisning av nettoomsättning och rörelseresultat per rörelsegren. Rörelsegrenarna utgörs av de verksamhetsområden som definierats av Göteborgs kommun.

Varulager

Varulagret är värderat och upptaget till det lägsta av anskaffningsvärdet enligt den s k först-in först-ut principen respektive nettoförsäljningsvärdet på balansdagen. Inkuransrisker har därvid beaktats. Förråd och lager utgörs huvudsakligen av material avsett dels för egen verksamhet, dels för uppförande av egna anläggningar samt för reparationer och underhåll.

Utsläppsrätter

Utsläppsrätter upptas såsom tillgång och förutbetalda intäkt tills villkoren för stödet uppfyllts. Intjänandet sker i takt med faktiska utsläpp. Utsläppsrätternas anskaffningsvärde värderas till marknadsvärde vid tilldelningstillfället. Den förutbetalda intäkten resultatförs under året i takt med att utsläpp kostnadsförs. Intäkt och kostnad redovisas till det värde som utsläppsrätten redovisats till vid tilldelningen alternativt förvärvet. Vid utsläpp uppstår en skuld att leverera in utsläppsrätter som redovisas till vad det uppskattas kosta att reglera åtagandet. Utsläppsrätter som inte erfordras för den egna verksamheten kan avyttras. Vid försäljning av tilldelad utsläppsrätt upptas intäkt och kostnad till det redovisade anskaffningsvärdet. Skillnad mot försäljningspris redovisas som realisationsvinst eller -förlust. Kvarvarande utsläppsrätter har värderats till det lägsta av genomsnittligt anskaffningsvärde och nettoförsäljningsvärde på balansdagen i enlighet med lägsta värdets princip och redovisas som varulager. Värdejusteringar redovisas i resultaträkningen som råvaror och förnödenheter.

Elcertifikat

År 2003 trädde lagen om elcertifikat (2003:13) ikraft som innebär ett kvotsystem för att främja elproduktion av förnyelsbara energikällor. Lagen ålägger elleverantör som sålt el till elanvändare att införskaffa elcertifikat i proportion till levererad energivolym från förnyelsbara energikällor. Om kvotplikten inte fullgörs ska den kvotpliktige betala en kvotpliktsavgift till Energimyndigheten. Inköpta elcertifikat, som finns registrerade hos Energimyndigheten, har värderats till det lägsta av genomsnittligt anskaffningsvärde och nettoförsäljningsvärde på balansdagen. Erhållna och inköpta elcertifikat redovisas som varulager på balansdagen. Värdejusteringar redovisas i resultaträkningen som råvaror och förnödenheter. För försåld energivolym som härrör från förnyelsebar elproduktion har elhandelsföretaget en skyldighet att till Energimyndigheten deklarera elcertifikat motsvarande kvotpliktig levererad volym. Åtagandet på balansdagen har baserats på levererad kvotpliktig volym multiplicerad med ett av företaget uppskattat genomsnittligt anskaffningspris vid tidpunkten för deklaration till Energimyndigheten.

Krafthandelsportfölj

Koncernen (Göteborg Energi Din El AB) är aktiv på energiderivatmarkanden och prissäkrar, inom ramen för bolagets handelspolicy, framtida inköpsflöden i den takt leveransavtal tecknas med kund. Vidare förekommer viss begränsad handel som inte har någon koppling till fysiska affärer. Dessa säkrade framtida inköpsflöden utgör bolagets krafthandelsportfölj. Resultateffekter från krafthandelsportföljen redovisas i samma period som de underliggande avtalen löper ut. Dessa derivatinstrument redovisas inte i balansräkningen. Det verkliga värdet framgår av not 37.

Fordringar

Fordringar har efter individuell värdering upptagits till belopp varmed de beräknas inflyta.

Fordringar och skulder i utländsk valuta

Fordringar och skulder i utländsk valuta har omräknats till balansdagens kurs. Fordringar och skulder i utländsk valuta som valutasäkras värderas till säkrad kurs. Orealiserade vinster och förluster till följd av skillnader mellan anskaffningsvärde och balansdagens värde netto redovisas i rörelseresultatet. Transaktioner i utländsk valuta omräknas enligt transaktionsdagens avstakurs.

Materiella anläggningstillgångar

Materiella anläggningstillgångar redovisas till anskaffningsvärde minskat med avskrivningar enligt plan och eventuella nedskrivningar samt tillägg för värdehöjande förbättringsarbeten. Tillkommande utgifter som uppfyller tillgångskriteriet räknas in i tillgångens redovisade värde. Utgifter för löpande underhåll och reparationer redovisas som kostnader när de uppkommer. För byggnader har skillnaden i förbrukningen av betydande komponenter bedömts vara väsentlig. Dessa tillgångar har därför delats upp i komponenter, vilka skrivs av separat. Avskrivningar enligt plan beräknas med hänsyn till anläggnings- tillgångens bedömda nyttjandeperiod. Linjär avskrivningsmetod används för samtliga typer av materiella anläggningstillgångar.

Följande avskrivningssatser tillämpas:

	<u>Koncernen</u>
Byggnader	1-10%
Byggnad på ofri grund	10%
Markanläggningar	2-10%
Förbättringsutgift på annans fastighet	10-20%
Maskiner och andra tekniska anläggningar	5-33%
Inventarier, verktyg och installationer	4-33%

Det redovisade värdet för en materiell anläggningstillgång tas bort från balansräkningen vid utrangering eller avyttring, eller när inte några framtida ekonomiska fördelar väntas från användning eller utrangering/avyttring av tillgången eller komponenten. Den vinst eller förlust som uppkommer när en materiell anläggningstillgång eller komponent tas bort från balansräkningen är skillnaden mellan vad som eventuellt erhålls, efter avdrag för direkta försäljningskostnader, och tillgångens redovisade värde. Den realisationsvinst eller -förlust som uppkommer när en materiell anläggningstillgång eller en komponent tas bort från balansräkningen redovisas i resultaträkningen som övrig rörelseintäkt eller övrig rörelsekostnad.

Varje balansdag görs bedömning om det finns någon indikation på att en tillgångs värde är lägre än dess redovisade värde. Om sådan indikation finns, beräknas tillgångens återvinningsvärde. Återvinningsvärdet är det högsta avverkligt värde med avdrag för försäljningskostnader och nyttjandevärde. Vid beräkning av nyttjandevärdet beräknas nuvärdet av de framtida kassaflöden som tillgången väntas ge upphov till i den löpande verksamheten samt när den avyttras eller utrangeras. Den diskonteringsränta som används är före skatt och återspeglar marknadsmässiga bedömningar av pengars tidsvärde och de risker som avser tillgången. En tidigare nedskrivning återförs endast om de skäl som låg till grund för beräkningen av återvinningsvärdet vid den senaste nedskrivningen har förändrats. Det återförda beloppet ökar tillgångens redovisade värde, dock högst till det värde tillgången skulle haft, efter avdrag för avskrivningar, om ingen nedskrivning hade gjorts.

Immateriella anläggningstillgångar

Immateriella anläggningstillgångar redovisas till anskaffningsvärde minskat med avskrivningar enligt plan och eventuella nedskrivningar. Avskrivningar enligt plan beräknas med hänsyn till anläggningstillgångens beräknade nyttjandeperiod. Utgifter för forskning belastar resultatet när de uppkommer. Utgifter hänförliga till utvecklingsfasen balanseras som immateriell tillgång om det är sannolikt, med hög grad av tillförlitlighet, att de kommer att resultera i framtida ekonomiska fördelar för koncernen. Under året har inget projekt som uppfyller sådana krav genomförts. Linjär avskrivningsmetod används för samtliga typer av immateriella anläggningstillgångar.

Goodwill utgörs av det belopp varmed anskaffningsvärdet överstiger det verkliga värdet på koncernens andel av det förvärvade dotterföretagets nettotillgångar alternativt inkråmet vid förvärvstillfället. Inom Göteborg Energi-koncernen redovisas goodwill hänförlig till Ale Energi AB, Sörred Energi AB och Göteborg Energi Din El AB och skrivs av med 10% per år. I samtliga fall betraktas investeringarna som strategiska vilket motiverar den längre avskrivningstiden än 5 år i enlighet med Årsredovisningslagen.

Följande avskrivningssatser tillämpas:	Koncernen
Balanserade utgifter avseende programvaror	25-33%
Balanserade utgifter avseende utvecklingsarbeten	14%
Ledningsrättigheter	1%
Hyresrättigheter	5%
Goodwill	10-20%

Ledningsrättigheter redovisade av Göteborg Energi AB är erhållna på obegränsad tid. Göteborgs Hamn AB och Göteborg Energi AB redovisar hyresrättigheter för bergrum. Bergrummen planeras att utnyttjas för lagring av råolja och kommer då att skrivas av under avtalperioden. Bergrummen kommer kunna nyttjas för uppläggning av förorenade muddermassor i framtiden och kvarstående bokfört värde kommer skrivas av under den period som bergrummen kan utnyttjas för detta ändamål.

Vid varje bokslutstillfälle bedöms om det föreligger någon indikation för nedskrivning av de redovisade värdena för koncernens tillgångar. Om det finns indikationer fastställs en tillgångs återvinningsvärde. Återvinningsvärdet är det högsta av nyttjandevärdet och nettoförsäljningsvärdet. I de fall en tillgångs redovisade värde bedöms överstiga beräknat återvinningsvärde, skrivs tillgången ned till sitt återvinningsvärde.

Avsättningar och ansvarsförbindelser

En avsättning definieras som en skuld vilken är oviss till belopp eller den tidpunkt då den skall regleras. Avsättningar redovisas i balansräkningen när företaget har ett formellt eller informellt åtagande som en följd av en inträffad händelse och det är troligt att ett utflöde av resurser krävs för att reglera åtagandet och en tillförlitlig uppskattning av beloppet kan göras. Åtaganden som inte redovisas som skuld eller avsättning redovisas som ansvarsförbindelse.

Ersättningar till anställda efter avslutad anställning

Ersättningar till anställda efter avslutad anställning redovisas enligt RedR 4. Inom koncernen finns ett flertal pensionsplaner. Till allra största delen är dessa förmånsbestämda. Ett fåtal är avgiftsbestämda. Koncernen redovisar kostnader för såväl avgiftsbestämda som förmånsbestämda planer under den period när de anställda utfört de tjänster avgiften avser. Alla pensionsutfästelser som inte övertagits av försäkringsbolag eller på annat sätt säkerställts genom fondering hos extern part redovisas som avsättningar i balansräkningen. Den årliga förändringen i pensionsåtaganden belastar årets resultat. Koncernen har valt att tillämpa de förenklingsregler som finns i BFNAR 2012:1.

Lånekostnader

Lånekostnader belastar resultatet för den period till vilka de hänför sig, utom till den del de inräknas i anskaffningsvärdet av anläggningstillgångar av betydande värde och med en längre projekttid, i regel överstigande ett års projekttid. Vid beräkning av lånekostnad som skall aktiveras, har genomsnittlig finansieringskostnad på lån upptagna i investeringssyfte använts.

Leasing

Finansiella leasingavtal - leasegivare

Det inom Göteborgs Stadshuskoncernen helägda dotterföretaget Kommunleasing i Göteborg AB bedriver leasingverksamhet inom koncernen Göteborgs kommun. Motparten är främst Göteborgs kommuns nämnder, bolag samt kommunalförbund men även enheter inom Västra Götalandsregionen är kunder. Samtliga engagemang är att betrakta som finansiella leasingengagemang, då de ekonomiska riskerna och förmånerna som är förknippade med ägandet i allt väsentligt är överfört till leasetagaren. I koncernredovisningen redovisas därför leasinginventarierna i enlighet med BFNAR 2012:1 kap 20, vilket främst innebär att leasinginventarierna omklassificeras från materiella anläggningstillgångar till finansiella anläggningstillgångar samt att omklassificering sker av ränteintäkter och avskrivningar.

Operationella leasingavtal - leasetagare

Inom Göteborgs Stadshuskoncernen förekommer att leasingtagare leasar tillgångar från en extern leasinggivare. Samtliga dessa leasingavtal klassificeras som operationella leasingavtal och redovisas i enlighet med BFNAR 2012:1 kap 20.

Leasingavgifter kostnadsförs linjärt över leasingperioden. Leasingavtalen avser främst fordon, datorer och kopieringsmaskiner.

Inkomstskatter

Redovisade inkomstskatter innefattar skatt som skall betalas eller erhållas avseende aktuellt år, justeringar avseende tidigare års aktuella skatt samt förändringar i uppskjuten skatt. Värdering av samtliga skatteskulder/skattefordringar sker till nominellt belopp och görs enligt de skatteregler och skattesatser som är beslutade eller som är aviserade och med stor säkerhet kommer att fastställas.

För poster redovisade i resultaträkningen, redovisas även den sammanhängande skatteeffekten i resultaträkningen. Skatteeffekter av poster som redovisas direkt mot eget kapital, redovisas mot eget kapital.

Uppskjuten skatt beräknas enligt balansräkningsmetoden på alla temporära skillnader som uppkommer mellan redovisade och skattemässiga värden på tillgångar och skulder. De temporära skillnaderna har huvudsakligen uppkommit genom skillnader mellan bokföringsmässiga och skattemässiga avskrivningar på anläggningstillgångar, avsättningar och skattemässiga underskott.

Uppskjutna skattefordringar avseende underskottsavdrag eller andra framtida skattemässiga avdrag redovisas i den utsträckning det är sannolikt att avdraget kan avräknas mot framtida överskott. I koncernbalansräkningen delas obeskattade reserver upp i uppskjuten skatt och eget kapital.

Kassaflödesanalys

Kassaflödesanalysen upprättas enligt indirekt metod. I likvida medel ingår kassa och bank, kortfristiga placeringar samt tillgodohavande på koncernkonto hos Göteborgs kommun.

Finansiella instrument

Finansiella instrument som redovisas i balansräkningen inkluderar likvida medel, värdepapper, fordringar, rörelseskulder och upplåning. I den mån förlustkontrakt innehåller avseende finansiella derivatinstrument för vilka det inte finns någon säkrad tillgång, skuld eller förväntat kassaflöde redovisas dessa som avsättningar. En finansiell tillgång eller skuld redovisas i balansräkningen när företaget blir part till instrumentets avtalsenliga villkor. Ska en skuld betalas inom ett år från balansdagen klassificeras den som kortfristig skuld medan skuld som ska betalas senare klassificeras som långfristig skuld. En finansiell tillgång bokas bort från balansräkningen när den avtalsenliga rätten till kassaflödet upphör, regleras eller när företaget förlorar kontrollen över den. En finansiell skuld, eller en del av en finansiell skuld bokas bort från balansräkningen när den avtalade förpliktelsen fullgörs eller på annat sätt upphör.

Finansiella instrument redovisas initialt till anskaffningsvärde, vilket motsvarar verkligt värde med tillägg av transaktionskostnader. Långfristiga skulder och fordringar värderas vid första redovisningstillfället till upplupet anskaffningsvärde. Låneutgifter periodiseras som en del i lånets räntekostnad enligt effektivräntemetoden. Med upplupet anskaffningsvärde avses det belopp till vilket tillgången eller skulden initialt redovisades med avdrag för amorteringar, tillägg eller avdrag för ackumulerad periodisering enligt effektivräntemetoden av den initiala skillnaden mellan erhållet/betalat belopp och belopp att betala/erhålla på förfallodagen samt med avdrag för nedskrivningar. Effektivräntan är den ränta som vid en diskontering av samtliga framtida förväntade kassaflöden över den förväntade löptiden resulterar i det initialt redovisade värdet för den finansiella tillgången eller skulden.

Långfristiga fordringar och värdepappersinnehav

Fordringar och andra värdepappersinnehav som är avsedda för långsiktigt innehav klassificeras som finansiella anläggningstillgångar och redovisas till anskaffningsvärde på likviddagen. Nedskrivning sker om bestående värdenedgång konstateras. Placering av överskott sker i värdepapper med mycket hög likviditet och lägsta kreditrisk.

Kortfristiga fordringar

Fordringar och banktillgodohavanden inom Göteborgs kommun som är avsedda att omsättas inom ett år klassificeras som kortfristiga fordringar och redovisas till anskaffningsvärde på likviddagen. Reservering för osäkra fordringar sker vid konstaterade behov.

Kortfristiga placeringar

Värdepapper vilka lätt kan omsättas till likvida medel och vilka anskaffats för att avyttras inom nära framtid klassificeras som kortfristiga placeringar och redovisas till det lägsta av anskaffningsvärde och verkligt värde på balansdagen.

Skulder till kreditinstitut

Finansiella skulder redovisas till nominellt värde på likviddagen. Upplupen ränta periodiseras och redovisas i finansnettot.

Finansiella derivatinstrument

Derivatinstrument används primärt i syfte att erhålla en kostnadseffektiv finansiering och för att hantera respektive eliminera koncernens riskexponering för fluktuationer i räntenivåer, valutakurser och råvarupriser. Värdeförändringarna i den säkrade transaktionen ska motverkas av säkringsinstrumentet. Derivatinstrument redovisas inte i balansräkningen. På balansdagen utestående terminskontrakt, vilka ingåtts för att säkra framtida kommersiella flöden, redovisas i resultatet vid samma tidpunkt som det kommersiella flödet realiserar. För övriga utestående terminskontrakt vilka inte uppfyller kriterierna för säkringsredovisning görs en marknadsvärdering enligt portföljmetoden. Denna påverkar periodens resultat i sin helhet.

Vid värdering av finansiella tillgångar och skulder där det ursprungliga valutaslaget ändrats genom valutaswapavtal beräknas lånebeloppet omräknat till svenska kronor med beaktande av tillswappad valutakurs.

Räntederivat, ränteterminer, ränteswappar, FRA-kontrakt och räntetak används i huvudsak för att justera räntebindningstiden. Upplupen intäktsränta och kostnadsränta, netto, periodiseras och resultatförs över löptiden.

I syfte att utjämna prisvariationer på oljespotmarknaden och elspotmarknaden och därigenom få en jämn utveckling för koncernens energikostnader används oljederivat, elderivat och naturgasderivat. Genom olje- och elderivat prissäkras framtida energiinköp. Vid förfall av derivaten resultatavräknas skillnaden mellan de genomsnittliga spotpriserna under derivatens löptid och derivatens bindningspris. Effekten av derivaten redovisas som kostnad eller intäkt och ger tillsammans med koncernens fysiska energiinköp den faktiska energikostnaden för koncernen.

Statliga stöd

Statliga stöd relaterade till anläggningstillgångar redovisas som en reduktion av tillgångens anskaffningsvärde. Bidrag redovisas som förskott i balansräkningen i det fall villkor som är förknippade med bidraget ännu inte har uppfyllts.

Stöd relaterade till resultatet redovisas som en intäktspost under rubriken övriga rörelseintäkter. Villkor förknippade med i resultaträkningen redovisade statliga bidrag har uppfyllts. Bidrag till utvecklingsprojekt redovisas som övrig rörelseintäkt till det belopp myndigheten utbetalar efter inlämnad rekvisition.

Koncernen erhåller statliga stöd i form av elcertifikat och utsläppsrätter, bidrag från Svenska Kraftnät och Naturvårdsverket, näringsbidrag för finansiering av spårvagnar, bidrag från Tillväxtverket för utvecklingsprojekt samt bidrag från Energimyndigheten för utvecklingsprojekt inom förnyelsebar energi.

Offentliga bidrag

I de fall ingen framtida prestation för att erhålla bidraget krävs, intäkteredovisas offentliga bidrag då villkoren för att erhålla bidraget är uppfyllda. Offentliga bidrag värderas till det verkliga värdet av vad som erhållits eller kommer att erhållas.

Redovisningsprinciper - moderföretaget

Endast redovisningsprinciper som avviker från de som tillämpas i koncernredovisningen.

Andelar i koncernföretag

Andelar i koncernföretag redovisas till anskaffningsvärde med avdrag för eventuella nedskrivningar. Utdelningar redovisas som intäkt, även om utdelningen avser ackumulerade vinster innan förvärvstidpunkten. Utdelningen redovisas i normalfallet när behörigt organ fattat beslut om den och den kan beräknas på ett tillförlitligt sätt.

Not 1 Antal anställda, fördelning ledande befattningshavare och personalkostnader

Medelantalet anställda

	2016	varav män	2015	varav män
Totalt	11	55%	11	55%
Moderbolaget totalt	11	55%	11	55%
	2016	varav män	2015	varav män
Dotterföretag				
Totalt i dotterföretag	6 590	63%	6 484	65%
Koncernen totalt	6 601	63%	6 495	65%

Styrelseledamöter, VD, vice VD och andra ledande befattningshavare, antal

	2016	2015
Moderbolaget		
Kvinnor:		
Styrelseledamöter	4	2
Andra personer i företagets ledning inkl VD och vice VD	5	5
	9	7
Män:		
Styrelseledamöter	4	6
Andra personer i företagets ledning inkl VD och vice VD	6	5
	10	11
Koncernen (inkl. dotterbolag)		
Kvinnor:		
Styrelseledamöter	118	135
Andra personer i företagets ledning inkl VD och vice VD	111	114
	229	249
Män:		
Styrelseledamöter	181	193
Andra personer i företagets ledning inkl VD och vice VD	131	126
	312	319

Löner, andra ersättningar och sociala kostnader

	Koncernen		Moderbolaget	
	2016	2015	2016	2015
Löner och andra ersättningar	2 631,6	2 551,1	8,5	9,8
Sociala kostnader	1 121,6	1 105,5	4,3	6,1
Totalt	3 753,2	3 656,6	12,8	16,0
Varav pensionskostnad 1)	227,7	251,3	1,5	2,4

1) Av koncernens pensionskostnader avser 10,4 (12,2) styrelse, VD och vice VD. Av moderbolagets pensionskostnader avser 0,1 (0,8) styrelse, VD och vice VD.

Löner och andra ersättningar fördelade mellan styrelse, VD och vice VD samt övriga anställda

	Koncernen		Moderbolaget	
	2016	2015	2016	2015
Styrelse, VD och vice VD (varav tantiem o.d.)	43,6 (-)	50,1 (-)	0,5 (-)	2,6 (-)
Övriga anställda (varav tantiem o.d.)	2 588,0 (-)	2 501,0 (-)	8,0 (-)	7,2 (-)
Summa	2 631,6	2 551,1	8,5	9,8

Avtal om pensionsförmåner och avgångsvederlag

För verkställande direktörer inom Göteborgs Stad regleras anställnings och villkor i standardavtal gemensamma för samtliga förvaltnings- och bolagschefer inom Göteborgs Stad. Standardavtalen har förändrats i och med nya riktlinjer från kommunfullmäktige, beslutade i september 2015, med tillämplighet på avtal ingångna därefter. Förändringarna avser främst anställningsform och villkor vid uppsägning, se vidare nedan. Bestämmelserna avseende pensionsförmåner är oförändrade.

"Direktören äger rätt till en premiebestämd tjänstepension på 30% av ordinarie lön och semesterersättning (månadslönen x 12,2 % på årsbasis). Premiefrielseförsäkringen skall tecknas inom premieramen. Någon annan tjänstepension skall inte utgå. "

Avgångsvederlagets utformning i avtal ingångna efter september 2015

"Om styrelsen säger upp befattningshavaren från anställningen av annan anledning än sådan som utgör grund för omedelbar hävnin; utgår efter uppsägningstiden och från anställningens upphörande ett avgångsvederlag motsvarande sex (6) gångern den kontanta månadslönen som gällde vid tidpunkten för uppsägningen om anställningen är 6 år eller kortare. Har befattningshavaren varit anställd längre än 6 år ska avgångsvederlaget motsvara tolv (12) gånger den kontanta månadslönen som gällde vid tidpunkten för uppsägningen. Avgångsvederlaget utbetalas som ett engångsbelopp. Avgångsvederlaget är inte tjänstepensions- eller semesterlönegrundande."

Avgångsvederlagets utformning i avtal ingångna före september 2015

"Vid beslut om uppsägning från arbetsgivarens sida utgår utöver lön under uppsägningstiden, enligt ovan, ett avgångsvederlag motsvarande arton (18) månadslöner. Storleken på vederlaget baseras på direktörens senaste månadslön. På avgångsvederlaget betalar staden endast sociala avgifter enligt lag. Avgångsvederlaget skall samordnas och avräknas mot annan inkomst direktören uppbär från anställning eller från egen verksamhet under perioden för avgångsvederlagets utbetalande."

Till styrelsernas ordförande och ledamöter utgår arvode enligt kommunfullmäktiges beslut.

Not 2 Nettoomsättning och rörelseresultat per rörelsegrän

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
<i>Nettoomsättning per rörelsegrän</i>		
Näringsliv	800,3	1 020,4
Fritid och kultur	1 659,4	1 341,9
Teknisk försörjning	7 487,9	7 102,2
Trafik	1 320,5	1 488,8
Fastigheter	6 986,1	6 826,9
Övrig verksamhet	874,1	607,9
Koncernintern eliminering	-1 468,0	-1 515,3
Summa	17 660,3	16 872,8

Rörelseresultat per rörelsegrän

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
<i>Rörelseresultat per rörelsegrän</i>		
Näringsliv	193,3	189,0
Fritid och kultur	-179,1	-138,5
Teknisk försörjning	908,7	-414,4
Trafik	22,4	54,6
Fastigheter	1 372,7	1 555,0
Övrig verksamhet	38,0	6,2
Koncernintern eliminering	261,0	129,3
Summa	2 617,0	1 381,2

Bolag i respektive rörelsegrän:

Näringsliv: Göteborgs Hamn AB och Business Region Göteborg AB

Fritid och kultur: Liseberg AB, Göteborgs Stadsteater AB, Got Event AB och Grefab AB

Teknisk försörjning : Göteborg Energi AB, Gryaab AB och Renova AB

Trafik: Göteborgs Spårvägar AB

Fastigheter: Higab AB och Förvaltnings AB Framtiden

Övrig verksamhet: Försäkrings AB Göta Lejon, Göteborgs Stads Leasing AB, Göteborgs Stads Upphandlings AB

Boplatz Göteborg AB och Göteborgs Stadshus AB.

Not 3 Intäkternas fördelning

Koncernen

Koncernens totala intäkter på 18 872,3 (17 932,7) fördelas på följande intäktsslag:

	2016	2015
Varuförsäljning	28%	28%
Tjänsteuppdrag	26%	28%
Hysesintäkter	39%	38%
Entreprenadkontrakt	1%	1%
Övriga intäkter	5%	3%
Resultat från andelar i koncernföretag	1%	2%
	100%	100%

Moderbolagets intäkter är till 100% koncerninterna och avser koncerngemensamma funktioner.

Not 4 Arvode och kostnadsersättning till revisorer

	Revisionsuppdrag		Revisionsverksamhet utöver revisionsuppdraget	
	2016	2015	2016	2015
<i>Koncernen</i>				
Deloitte AB	–	0,7	–	0,4
Ernst & Young AB	4,5	4,2	0,4	0,4
PwC	3,3	3,5	0,5	1,0
Göteborgs Stad Stadsrevisionen	4,1	3,7	–	–
Summa	11,9	12,1	0,9	1,7
<i>Moderbolaget</i>				
Deloitte AB	–	0,1	–	–
Ernst & Young	0,1	0,2	–	0,1
Göteborgs Stad Stadsrevisionen	0,1	0,1	–	–
Summa	0,2	0,4	–	0,1
	Skatterådgivning		Övriga tjänster	
	2016	2015	2016	2015
<i>Koncernen</i>				
Deloitte AB	–	0,1	0,1	0,1
Ernst & Young AB	0,2	0,3	3,6	0,5
KPMG	–	–	–	0,7
PwC	0,1	0,0	0,4	0,2
Summa	0,3	0,4	4,1	1,5
<i>Moderbolaget</i>				
Deloitte AB	–	–	–	–
Summa	0,0	0,0	0,0	0,0

Not 5 Leasingavgifter avseende operationell leasing

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
<i>Tillgångar som innehas via operationella leasingavtal</i>		
Räkenskapsårets betalda leasingavgifter	196,4	196,4
<i>Avtalade framtida leasingavgifter</i>		
Förfallotidpunkt, inom ett år	177,2	177,9
Förfallotidpunkt, två till fem år	554,5	424,9
Förfallotidpunkt, senare än fem år	619,4	641,2

Tillgångar som leasas är huvudsakligen spårvagnar, bilar, kopieringsmaskiner samt datorer.

Not 6 Finansiella leasingavtal

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Fordringar avseende finansiell leasing uppgår totalt till	1 035,0	929,0
Av dessa utgör externa fordringar 0,0 (0,0) avseende finansiella leasingavtal och resterande 1 035,0 (929,0) utgör interna fordringar avseende finansiella leasingavtal inom koncernen Göteborgs kommun.		
Framtida betalningar avseende finansiella leasingavtal uppgår per år till:		
Förfallotidpunkt, inom ett år	425,5	383,0
Förfallotidpunkt, två till fem år	907,1	838,8
Förfallotidpunkt, senare än fem år	564,3	656,6
Avgår ej intjänade finansiella intäkter	-89,6	-97,5
Summa	1 807,3	1 780,9
Bruttoinvestering	2 320,2	2 332,9
Nuvärdet av fordringar avseende framtida minimileaseavgifter	1 896,9	2 010,1

Not 7 Avskrivningar, nedskrivningar och återföringar av nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
Balanserade utgifter för utvecklingsarbeten	-65,9	-71,5
Hyresrätter och liknande rättigheter	-8,9	-11,2
Goodwill	-24,4	-26,1
Byggnader och markanläggningar	-1 419,7	-1 378,7
Maskiner och andra tekniska anläggningar	-834,9	-1 878,8
Inventarier, verktyg och installationer	-353,1	-321,6
Framtida pågående nyanläggning	-0,6	-2,4
Summa	-2 707,4	-3 690,3

**Not 8 Resultat från andelar i koncernföretag
och koncernbidrag**

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
Rearesultat vid försäljning av koncernföretag	285,5	446,0
	285,5	446,0
Rearesultat avser försäljning inom Älvstranden Utveckling AB samt Parkeringsbolaget. Föregående års rearesultat avser till största de avyttringar inom Älvstranden Utveckling AB.		
<i>Moderbolaget</i>		
Erhållen utdelning	105,0	3,1
Nedskrivning av andelar i koncernföretag	-338,0	-322,3
Realisationsresultat vid försäljning av koncernföretag	125,0	192,4
Summa	-108,0	-126,7
<i>Specifikation av anteciperad utdelning</i>		
Göteborgs Spårvägar AB	105,0	3,1
	105,0	3,1
<i>Specifikation av nedskrivning av andelar i koncernföretag:</i>		
Business Region Göteborg AB	-42,0	-41,2
Got Event AB	-190,9	-178,3
Göteborgs Stadsteater AB	-104,5	-102,4
AB Gothenburg European Office	-0,6	-0,5
	-338,0	-322,3
<i>Specifikation av erhållna koncernbidrag</i>		
Göteborg Energi AB	203,0	—
Göteborg & Co Kommunintressent AB	71,2	86,0
Förvaltnings AB Framtiden	304,0	89,0
Göteborgs Hamn AB	160,9	135,6
Göteborgs Gatu AB	—	17,5
Göteborgs Stads Upphandlings AB	2,3	8,8
Higab AB	252,7	154,8
Göteborgs Stadsteater AB	4,7	—
	998,8	491,7
<i>Specifikation av lämnade koncernbidrag</i>		
Göteborgs Stads Leasing AB	-235,6	-132,4
Göteborgs Spårvägar AB	—	-4,0
GS Buss AB	-105,0	—
	-340,6	-136,4

**Not 9 Resultat från övriga värdepapper och fordringar
som är anläggningstillgångar**

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
Ränteintäkter, Göteborgs kommun	—	0,1
Ränteintäkter, externt	—	0,0
Nedskrivningar	-3,8	-1,5
Realisationsresultat försäljning koncernföretag	-12,2	-4,5
Summa	-16,0	-5,9

Not 10 Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
Ränteintäkter, Göteborgs kommun	3,4	8,5
Ränteintäkter, externt	7,9	14,5
Summa	11,3	23,0
<i>Moderbolaget</i>		
Ränteintäkter, externt	—	0,0
	—	0,0

Not 11 Räntekostnader och liknande resultatposter

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
Räntekostnader, Göteborgs kommun	-485,8	-548,8
Räntekostnader, externt	-471,8	-465,1
Övrigt	-2,0	-2,2
Summa	-959,6	-1 016,2

Lånekostnader som har aktiverats i Göteborgs Stadshuskoncernen under 2016 uppgår till 14,6 (17,9).

<i>Moderbolaget</i>		
Räntekostnader, Göteborgs kommun	-10,7	-23,0
Räntekostnader, externt	-22,6	-22,3
	-33,3	-45,3

Not 12 Skatter

	2016	2015
<i>Koncernen</i>		
<i>Skatt på årets resultat</i>		
Aktuell skatt	-68,9	-20,7
Uppskjuten skatt	-249,6	-22,5
Summa	-318,5	-43,2
<i>Skillnad mellan redovisad skattekostnad/-intäkt och skattekostnad/-intäkt baserad på gällande skattesats:</i>		
Redovisat resultat före skatt	1 652,6	382,1
Skatt enligt gällande skattesats 22,0 %	-363,6	-84,1
Justering av skatt avseende tidigare år	-2,4	10,8
Skatteeffekt av ej avdragsgilla kostnader	-73,4	-34,8
Skatteeffekt av ej skattepliktiga intäkter	93,1	101,4
Skatteeffekt avskrivning på goodwill	-5,2	-5,6
Övrigt	1) 32,9	-30,9
Summa	-318,5	-43,2
1) Avser till största delen ej tidigare redovisade underskottsavdrag. Föregående år avsåg posten omräkning av uppskjuten skatt till 22% inom Älvstranden.		
<i>Moderbolaget</i>		
<i>Skatt på årets resultat</i>		
Aktuell skatt	-48,8	—
Uppskjuten skatt	—	-0,6
Summa	-48,8	-0,6
<i>Skillnad mellan redovisad skattekostnad och skattekostnad baserad på gällande skattesats:</i>		
Redovisat resultat före skatt	447,6	186,2
Skatt enligt gällande skattesats 22,0 %	-98,5	-41,0
Skatteeffekt av ej avdragsgilla kostnader	-0,5	-2,2
Skatteeffekt av ej avdragsgilla nedskrivningar	-0,4	-0,9
Skatteeffekt av ej skattepliktiga intäkter		
- försäljning av dotterföretag	27,5	42,3
- utdelningar	23,1	0,7
- underskottsavdrag	—	0,4
Summa	-48,8	-0,6

Not 13 Balanserade utgifter för utvecklingsarbeten

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Ackumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	676,2	684,7
Årets aktiveringar	11,7	15,5
Avyttringar och utrangeringar	-2,3	-42,8
Omklassificeringar	21,1	18,8
	<u>706,7</u>	<u>676,2</u>
<i>Ackumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-528,7	-493,4
Avyttringar och utrangeringar	0,3	36,2
Årets avskrivning enligt plan på anskaffningsvärden	-65,9	-71,5
Omklassificeringar	-0,3	—
	<u>-594,6</u>	<u>-528,7</u>
Planenligt restvärde vid årets slut	112,1	147,5

Balanserade utgifter för utvecklingsarbeten avser främst Göteborg Energi AB:s egenutvecklade programvaror samt tillgångar främst avseende fastighetssystem, intranät och diarie- och ärendehanteringssystem inom Förvaltnings AB Framtiden.

Not 14 Hyresrätter och liknande rättigheter

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Ackumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	130,9	127,7
Årets aktiveringar	—	0,2
Avyttringar och utrangeringar	-12,5	—
Omklassificeringar	2,7	3,0
	<u>121,1</u>	<u>130,9</u>
<i>Ackumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-46,6	-36,9
Avyttringar och utrangeringar	8,6	—
Omklassificeringar	0,3	—
Årets avskrivning enligt plan på anskaffningsvärden	<u>-8,9</u>	<u>-9,7</u>
	<u>-46,5</u>	<u>-46,6</u>
<i>Ackumulerade nedskrivningar</i>		
Vid årets början	-6,1	-4,6
Avyttringar och utrangeringar	3,8	—
Årets nedskrivningar	—	-1,5
	<u>-2,3</u>	<u>-6,1</u>
Planenligt restvärde vid årets slut	72,3	78,2

Avser ledningsrätter och bergrum redovisade av Göteborg Energi AB samt hyresrätt för bergrum redovisad av Göteborgs Hamn AB.

Not 15 Goodwill

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Ackumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	296,4	351,6
Omklassificering	—	-55,2
	296,4	296,4
<i>Ackumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-196,6	-225,8
Årets avskrivning enligt plan på anskaffningsvärden	-24,4	-26,1
Omklassificering	—	55,3
	-221,0	-196,6
<i>Ackumulerade nedskrivningar</i>		
Vid årets början	-54,2	-54,2
	-54,2	-54,2
Planenligt restvärde vid årets slut	21,2	45,6

Koncernens goodwill är främst hänförlig till Göteborg Energi AB:s förvärv av Göteborg Energi Din El AB, Ale Energi AB och Sörred Energi AB samt Renova AB:s förvärv av Kungälv's Transporttjänst AB.

Not 16 Pågående nyanläggningar och förskott avseende immateriella anläggningstillgångar

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Ackumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	18,8	8,6
Årets aktiveringar	42,9	25,6
Omklassificeringar	-34,3	-15,4
Planenligt restvärde vid årets slut	27,4	18,8

Omklassificering har till största delen skett mellan pågående nyanläggningar och förskott avseende immateriella anläggningstillgångar till balanserade utgifter för utvecklingsarbeten.

Not 17 Byggnader, mark och markanläggningar

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	56 652,5	55 142,7
Årets aktiveringar	1 235,2	48,3
Avyttringar och utrangeringar	-274,1	-835,0
Omklassificeringar	1 463,1	2 296,6
	<u>59 076,8</u>	<u>56 652,5</u>
<i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-19 918,1	-18 802,6
Avyttringar och utrangeringar	75,3	229,6
Omklassificeringar	2,2	-15,8
Årets avskrivning enligt plan på anskaffningsvärden	-1 343,1	-1 329,3
	<u>-21 183,6</u>	<u>-19 918,1</u>
<i>Akkumulerade uppskrivningar</i>		
Vid årets början	3 502,4	3 559,2
Avyttringar och utrangeringar	—	-0,7
Årets avskrivning enligt plan på uppskrivet belopp	-55,7	-56,1
	<u>3 446,7</u>	<u>3 502,4</u>
<i>Akkumulerade nedskrivningar</i>		
Vid årets början	-932,2	-967,6
Avyttringar och utrangeringar	2,3	30,8
Omklassificeringar	5,3	-13,7
Periodens återföring av nedskrivningar	7,8	56,3
Årets nedskrivningar	-15,7	-38,1
	<u>-932,5</u>	<u>-932,2</u>
Planenligt restvärde vid årets slut	40 407,4	39 304,5

Årets aktiveringar består till stor del av projekt inom Göteborgs Hamn AB, Framtidenkoncernen och Gryaab AB. Årets omklassificeringar avser främst Framtidenkoncernen och Higabkoncernen som färdigställt pågående projekt. Avyttringar avser främst försäljning inom Älvstrandenkoncernen samt Parkeringsbolaget.

Koncernen innehar ett stort antal fastigheter av olika karaktär. Förvaltningsfastigheter som innehas för att generera intäkter eller värdestegring finns i Framtidenkoncernen och Higabkoncernen. Marknadsvärde på dessa fastigheter uppgår till 102 mdr (95). Redovisat värde på dessa fastigheter vid årets utgång uppgått till 35 962 mnkr (35 123).

Koncernens fastighetsbestånd internvärderas årligen. Den interna värderingsmodellen är en kassaflödesmetod som bygger på fastigheternas förväntade kassaflöde och restvärde. I kassaflödet ingår intäker enligt kontrakt samt bedömda kostnader. Antaganden görs om inflation, hyror, drifts- och underhållskostnader samt fastighetsskatt. Driftsnettot uttrycks i nominella termer och diskonteras med en kalkyränta som baseras på marknadens avkastningskrav. Ett antal fastigheter värderas av externa värderingsinstitut.

Not 18 Maskiner och andra tekniska anläggningar

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	23 517,3	23 096,5
Årets aktiveringar	56,1	31,8
Avyttringar och utrangeringar	-81,8	-123,0
Omklassificeringar	539,3	512,0
	<u>24 031,0</u>	<u>23 517,3</u>
<i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-11 745,2	-10 962,8
Avyttringar och utrangeringar	71,5	112,0
Omklassificeringar	41,2	-13,0
Årets avskrivning enligt plan på anskaffningsvärden	-786,5	-881,4
	<u>-12 419,0</u>	<u>-11 745,2</u>
<i>Akkumulerade nedskrivningar</i>		
Vid årets början	-1 389,6	-392,1
Avyttringar och utrangeringar	1,4	—
Omklassificeringar	45,5	—
Årets nedskrivningar	-48,4	-997,4
	<u>-1 391,1</u>	<u>-1 389,6</u>
Planenligt restvärde vid årets slut	10 220,9	10 382,6

Omklassificeringar avser Göteborg Energikoncernens och Renovakoncernens färdigställande av pågående nyanläggningar. Föregående års nedskrivningar avsåg nedskrivning av biogasanläggningar inom Göteborg Energikoncernen.

Not 19 Inventarier, verktyg och installationer

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	6 170,9	5 997,1
Årets aktiveringar	371,7	130,6
Statligt stöd	—	—
Avyttringar och utrangeringar	-436,4	-230,0
Omklassificeringar	119,0	273,3
	<u>6 225,2</u>	<u>6 170,9</u>
<i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-3 001,3	-2 843,5
Avyttringar och utrangeringar	290,9	177,6
Omklassificeringar	-36,6	-3,1
Årets avskrivning enligt plan på anskaffningsvärden	<u>-352,5</u>	<u>-332,2</u>
	<u>-3 099,5</u>	<u>-3 001,3</u>
<i>Akkumulerade nedskrivningar</i>		
Vid årets början	-80,3	-90,9
Omklassificeringar	0,2	—
Årets nedskrivningar	-0,6	-2,1
Årets återföring av nedskrivningar	<u>0,0</u>	<u>12,7</u>
	<u>-80,7</u>	<u>-80,3</u>
Planenligt restvärde vid årets slut	3 045,1	3 089,3
Årets aktiveringar utgörs främst av införskaffning av fordon av Göteborgs Stads Leasing AB samt inom Liseberg AB. Omklassificeringarna utgörs främst av leasingobjekt i Göteborgs Stads Leasing AB.		
<i>Moderbolaget</i>		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	0,6	—
Årets aktiveringar	<u>0,1</u>	<u>0,6</u>
	<u>0,7</u>	<u>0,6</u>
<i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Årets avskrivning enligt plan på anskaffningsvärden	<u>-0,1</u>	<u>0,0</u>
	<u>-0,1</u>	<u>0,0</u>
Planenligt restvärde vid årets slut	0,6	0,6

Not 20 Pågående nyanläggningar och förskott avseende materiella anläggningstillgångar

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	2 472,8	2 581,5
Årets aktiveringar	3 065,8	2 960,4
Avyttringar och utrangeringar	-5,9	-8,1
Omklassificeringar	-2 463,2	-3 058,6
Periodens nedskrivningar	-0,6	-26,7
Periodens återföring av nedskrivning	—	24,3
Planenligt restvärde vid årets slut	3 068,9	2 472,8

Årets aktiveringar är främst hänförliga till Göteborg Energi AB, Förvaltnings AB Framtiden samt Higab ABs pågående nyanläggningar. Omklassificeringar avser omklassificering till färdigställda anläggningstillgångar i Göteborg Energi AB, Förvaltnings AB Framtiden och Higab AB.

Not 21 Akkumulerade aktiverade lånekostnader immateriella och materiella anläggningstillgångar

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Inventarier, verktyg och installationer	3,5	3,5
Maskiner och andra tekniska anläggningar	85,8	85,8
Byggnader, mark och markanläggningar	323,1	305,1
Summa	412,4	394,4

Räntesats vid fastställande av belopp för lånekostnader som aktiverats uppgår till 2% (3%).

Not 22 Andelar i koncernföretag

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Moderbolag</i>		
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	19 205,7	18 450,2
Avyttring	-16,0	-700,7
Förändring koncernstruktur	0,2	-6,0
Lämnade aktieägartillskott/koncernbidrag	787,1	1 462,2
	19 977,0	19 205,7
<i>Akkumulerade nedskrivningar</i>		
Vid årets början	-3 895,0	-3 572,7
Årets nedskrivningar	-338,0	-322,3
	-4 233,0	-3 895,0
Summa	15 744,0	15 310,7

Specifikation av lämnade aktieägartillskott / koncernbidrag

Business Region Göteborg AB	45,7	42,7
Göteborg & Co Kommunintressent AB	350,9	1 233,6
Göteborgs Hamn AB	91,7	33,6
Higab AB	61,7	80,8
Förvaltnings AB Framtiden	237,1	69,4
AB Gothenburg European Office	—	2,0
	787,1	1 462,2

Specifikation av årets nedskrivningar

Business Region Göteborg AB	-42,0	-41,2
Göteborgs & Co Kommunintressent AB	-295,4	-280,7
AB Gothenburg European Office	-0,6	-0,5
	-338,0	-322,3

Specifikation av moderbolagets och koncernens innehav av andelar i koncernföretag

<i>Dotterföretag / Org nr / Säte</i>	<i>Antal andelar</i>	<i>Andel i % 1)</i>	<i>Bokfört värde</i>
			<i>2016</i> <i>2015</i>
Göteborg Energi AB, 556362-6794, Göteborg	400	100,0	1 688,7 1 688,7
Göteborg Energi Nät AB, 556379-2729, Göteborg		100,0	
Partille Energi AB, 556478-1440, Partille	2)	50,0	
-Partille Energi Nät AB, 556528-5698, Partille		100,0	
Ale Energi AB, 556588-8111, Göteborg		91,0	
- Ale Fjärrvärme AB, 556014-0978, Ale		100,0	
Rya Nabbe Depå AB, 556459-5113, Göteborg	3)		
Göteborg Energi Gothnet AB, 556406-4748, Göteborg		100,0	
Göteborg Energi Gasnät AB, 556029-2202, Göteborg		100,0	
Göteborg Energi Din El AB, 556418-8240, Göteborg		100,0	
Sörred Energi AB, 556618-8651, Göteborg		100,0	
GoBiGas AB, 556778-3701, Göteborg	3)		
Lidköping Biogas AB, 556801-7577, Göteborg	4)		
Sävsjö Biogas AB, 556695-9705, Göteborg		90,5	
Skövde Biogas AB, 556878-1560, Göteborg		51,0	
Göteborg Energi Backa AB, 556550-2043, Göteborg		100,0	
Göteborgs Spårvägar AB, 556353-3412, Göteborg	1 500	100,0	384,5 384,5
GS Buss AB, 556771-4380, Göteborg		100,0	
GS Trafikantservice AB, 556771-2251, Göteborg		100,0	
Higab AB, 556104-8587, Göteborg	98 000	100,0	1 488,9 1 427,1
Älvstranden Utveckling AB, 556659-7117, Göteborg		100,0	
-Norra Älvstranden Utveckling AB, 556001-3574, Göteborg		100,0	
-Södra Älvstranden Utveckling AB, 556658-6805, Göteborg		100,0	
Fastighets AB Rantorget, 556772-3654, Göteborg		100,0	
Förvaltnings AB GöteborgsLokaler, 556082-4897, Göteborg		100,0	
Göteborgs Stads Parkerings AB, 556119-4878, Göteborg		100,0	
Idrotts- och Kulturcentrum Scandinavium i Göteborg AB	3)	100,0	

Göteborgs Gatu AB, 556315-4862, Göteborg	5)	21 800	100,0	—	16,0
Försäkrings AB Göta Lejon, 516401-8185, Göteborg		1 450	100,0	156,0	156,0
Göteborgs Stads Upphandlings AB, 556070-5054, Göteborg		50 000	100,0	9,7	9,7
Business Region Göteborg AB, 556439-5878, Göteborg		100	100,0	61,3	57,6
Göteborgs Stads Leasing AB, 556442-1716, Göteborg		30	100,0	165,0	165,0
Göteborgs Hamn AB, 556008-2553, Göteborg		2 240 000	100,0	1 439,6	1 347,9
<i>Göteborgs Stuveri AB, 556284-3614, Göteborg</i>			100,0		
<i>Scandinavian Distripoint AB, 556206-1654, Göteborg</i>			100,0		
<i>Indirekt ägda:</i>					
<i>Arendal Holding AB, 556711-0365, Göteborg</i>			100,0		
AB Gothenburg European Office, 556131-3114, Göteborg		34 010	100,0	2,6	3,2
Förvaltnings AB Framtiden, 556012-6012, Göteborg		100 000	100,0	8 978,3	8 741,1
<i>Bostads AB Poseidon, 556120-3398, Göteborg</i>			100,0		
<i>Göteborgs stads bostadsaktiebolag, 556046-8562, Göteborg</i>			100,0		
<i>Familjebostäder i Göteborg AB, 556114-3941, Göteborg</i>			100,0		
<i>Gårdstensbostäder, 556536-0277, Göteborg</i>			100,0		
<i>Göteborgs Egnahems AB, 556095-3829, Göteborg</i>			100,0		
<i>-Bygga Hem i Göteborg AB, 556643-7934, Göteborg</i>					
<i>Rysåsen Fastighets AB, 556711-1520, Göteborg</i>	3)				
<i>Framtiden Byggutveckling AB, 556731-5170, Göteborg</i>			100,0		
<i>Störningsjouren i Göteborg AB, 556657-1443, Göteborg</i>			100,0		
Göteborg & Co Kommunintressent AB, 556427-8751, Göteborg		1 000	100,0	1 018,1	962,5
<i>Göteborg & Co Träffpunkt AB, 556428-0369, Göteborg</i>	6)		99,2		
<i>Got Event AB, 556015-9823, Göteborg</i>			100,0		
<i>Liseberg AB, 556023-6811, Göteborg</i>			100,0		
<i>Göteborgs Stadsteater AB, 556016-7875, Göteborg</i>			99,9		
Boplatz Göteborg AB, 556467-7390		490	70,0	1,7	1,7
Gryaab AB, 556137-2177, Göteborg		6 500	71,4	45,1	45,1
Renova AB, 556108-3337, Göteborg		143 362	85,0	292,2	292,2
<i>Renova Miljö AB, 556946-0321, Göteborg</i>			100,0		
<i>Fastighetsaktiebolaget Rödingen, 556051-2096, Göteborg</i>			100,0		
<i>Kungälv's Transporttjänst AB, 556109-1462, Kungälv</i>			100,0		
Göteborgsregionens Fritidshamn AB, 556185-4109, Göteborg		1 200	80,0	12,4	12,4
Summa				15 744,0	15 316,4

1) Ägarandelen av kapitalet avses, vilken även överensstämmer med andelen av rösterna för totalt antal aktier.

2) Moderbolaget har genom avtal ett bestämmande inflytande.

3) Bolaget har under året fusionerats med moderbolaget.

4) Bolaget har under året avyttrats.

5) Göteborgs Stadshus AB avyttrade, under året, bolaget till Göteborgs Stads Leasing AB. Därefter fusionerades Göteborgs Gatu AB med moderbol

6) Under året har moderbolaget ökat sin ägarandel i bolaget från 50% till 99,2%.

Koncernbidrag och aktieägartillskott som Göteborgs Stadshus AB erhållit/lämnat år 2016 (2015) (mkr):

Bolag	Erhållet aktie- ägartillskott från	Lämnat aktie- ägartillskott till	Erhållet koncern- bidrag från	Lämnat koncern- bidrag till
Göteborg Energi AB	—	—	203,0 (-)	—
Göteborgs Hamn AB	—	91,7 (33,6)	160,9 (135,6)	—
Higab AB	—	61,7 (80,8)	252,7 (154,8)	—
Förvaltnings AB Framtiden	—	237,1 (69,4)	304,0 (89,0)	—
Göteborg & Co Kommunintresse	—	55,5 (952,9)	75,9 (86,0)	295,4 (280,7)
Göteborgs Stads Upphandlings AB	—	—	2,3 (8,8)	- (-)
Göteborgs Spårvägar AB	—	- (-)	- (-)	- (4,0)
GS Buss AB	—	—	—	105,0 (-)
Business Region Göteborg AB	—	5,0 (5,0)	—	40,7 (37,7)
AB Gothenburg European Office	—	- (2,0)	—	—
Göteborgs Gatu AB	—	—	- (17,5)	—
Göteborgs Stads Leasing AB	—	—	—	235,6 (132,4)
Göteborgs Stad	5,0 (5,0)	—	—	—
Summa	5,0 (5,0)	451,0 (1 143,7)	998,8 (491,7)	636,0 (454,8)

Not 23 Fordringar inom Göteborgs kommun

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	1 001,9	870,2
Tillkommande fordringar	106,0	134,8
Reglerade fordringar	-8,7	-3,1
Summa	1 099,2	1 001,9

Fordringar inom Göteborgs kommun avser främst fordringar avseende finansiella leasingavtal om 1 035,0 (929,0).

Not 24 Andelar i intresseföretag

Specifikation av koncernens innehav av andelar i intresseföretag

<i>Intresseföretag / org nr, säte</i>	<i>Kapitalandel % / röstandel % 1)</i>	<i>2016-12-31</i>	<i>2015-12-31</i>
Göteborg Energi AB			
Lerum Fjärrvärme AB, 556527-7638, Lerum	2) 49%	—	54,4
Västanvind Vindkraftskooperativ ek förening, 769621-9141, Göteborg	46%	10,8	14,4
Business Region Göteborg AB			
Lindholmen Science Park AB, 556568-6366, Göteborg	26,3%/44,0%	1,7	1,7
Johanneberg Science Park AB, 556790-3108, Göteborg	42,4%/49,1%	1,4	1,3
Sahlgrenska Science Park AB, 556547-7832, Göteborg	3) 25%	1,0	—
Göteborgs Tekniska College AB, 556570-6768, Göteborg	49%	7,6	6,8
Summa		22,5	78,6

Specifikation av andelar i intresseföretags resultat:

Göteborg Energi AB			
Lerum Fjärrvärme AB, 556527-7638, Lerum	2)	3,0	4,4
Västanvind Vindkraftskooperativ ek förening, 769621-9141, Göteborg		-3,3	—
Business Region Göteborg AB, 556439-5878, Göteborg			
Lindholmen Science Park AB, 556568-6366, Göteborg		-5,1	-5,2
Johanneberg Science Park AB, 556790-3108, Göteborg		-5,5	-5,0
Sahlgrenska Science Park AB, 556547-7832, Göteborg	3)	-1,1	—
Göteborgs Tekniska College AB, 556570-6768, Göteborg		0,8	0,4
Summa		-11,3	-5,5

1) Ägarandelen av kapitalet avses, vilken även överensstämmer med andelen av rösterna för totalt antal aktier, då inget annat anges.

2) Lerum Fjärrvärme AB har avyttrats under året.

3) Business Region Göteborg AB har under året förvärvat 25% av Sahlgrenska Science Park AB

Not 25 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Vid årets början	6,8	28,7
Avgående tillgångar	-1,9	-21,9
Omklassificeringar	4,7	-0,1
	<u>9,6</u>	<u>6,8</u>
Summa	9,6	6,8

	<i>Koncernen 2016</i>		<i>Koncernen 2015</i>	
<i>Specifikation av värdepapper</i>	<i>Marknadsvärde eller motsv</i>	<i>Bokfört värde</i>	<i>Marknadsvärde eller motsv</i>	<i>Bokfört värde</i>
Noterade andelar	–	–	–	–
Ej noterade andelar	–	9,6	–	6,8
Summa	–	9,6	–	6,8

Långfristiga värdepappersinnehav utgörs av värdepapper med hög kreditvärdighet och i enlighet med fastställda limiter. Placeringarna görs i syfte att innehas till förfall. Nedskrivning görs om bestående värdenedgång konstateras.

Not 26 Andra långfristiga fordringar

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Vid årets början	51,6	69,8
Tillkommande fordringar	8,6	6,6
Reglerade fordringar	-13,9	-10,5
Omklassificeringar	14,5	-14,3
	<u>60,7</u>	<u>51,6</u>
Summa	60,7	51,6

Not 27 Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Förutbetalda energiskatter	15,0	8,8
Förutbetalda kostnader avseende försäkringspremier	3,0	5,3
Förutbetalda hyreskostnader	13,2	28,4
Övriga förutbetalda kostnader	89,7	172,5
Upplupna intäkter avseende energi- och nätavgifter	533,6	490,3
Upplupna intäkter avseende servicekontrakt	18,6	18,4
Upplupna skadeersättningar	19,7	73,0
Upplupna provisionsintäkter	15,5	14,8
Upplupna hyresintäkter	19,0	11,8
Upplupna ränteintäkter	0,4	–
Upplupna intäkter ej fakturerade projekt	11,1	5,8
Övriga upplupna intäkter	34,4	67,8
	<u>773,1</u>	<u>896,7</u>
Summa	773,1	896,7

Not 28 Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Pensioner och liknande förpliktelser	895,6	895,6
Summa	883,6	895,6
<i>Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser förändring över året</i>		
<i>Koncernen</i>		
Vid årets början	895,6	893,2
Tillkommande avsättningar	44,1	46,9
Ianspråktaga belopp	-54,5	-48,6
Återförda belopp	-0,2	-3,1
Förändring nuvärde	-1,5	7,2
Summa	883,6	895,6

Not 29 Uppskjutna skatter

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<i>Uppskjutna skattefordringar</i>		
Underskottsavdrag	—	23,3
Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	0,2	0,3
Skattemässiga överavskrivningar anläggningstillgångar	68,5	66,9
Nedskrivningar av anläggningstillgångar	8,4	8,4
Övriga avsättningar	16,3	32,8
Övriga temporära skillnader 1)	20,9	3,9
Summa	114,2	135,7
<i>Uppskjutna skatteskulder</i>		
Anläggningstillgångar	3 579,3	3 199,9
Övriga temporära skillnader 2)	41,5	197,9
Summa	3 620,8	3 397,9
Uppskjutna skatteskulder, netto vid årets slut	3 506,6	3 262,2
<i>Uppskjutna skatteskulders förändring över året</i>		
<i>Koncernen</i>		
Vid årets början	3 262,2	3 261,5
Tillkommande avsättningar	306,5	222,1
Ianspråktaga belopp	-57,5	-150,4
Omklassificering	-4,7	-57,9
Upplösning	—	-13,1
Summa	3 506,6	3 262,2

1) Övriga temporära skillnader består främst av uppskjuten skatt på elcertifikat inom Göteborg Energi AB.

2) Övriga temporära skillnader består främst av direktavskrivningar, avsättningar samt reaförluster på swapavtal i Göteborg Energi AB.

Not 30 Övriga avsättningar

		2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>			
Avsättning framtida miljöåtgärder	1)	53,5	45,6
Avsättning för återställning deponier	2)	54,6	55,1
Avsättning för övriga omstruktureringar	3)	1,6	1,8
Avsättning framtida pågående projekt	4)	129,4	225,0
Garantiåtaganden	5)	110,8	95,1
Avsättning Västra Eriksberg	6)	34,5	27,4
Avsättning Kvillebäcken	7)	39,0	59,0
Avsättning Stora Torp	8)	45,0	54,0
Avsättning Lindholmshamnen	9)	168,0	–
Avsättning Skeppsbron	10)	10,5	–
Avsättning för konkurrensskadeavgift samt ev skadestånd	11)	16,0	–
Övrigt		12,0	3,6
Summa		674,9	566,6

Övriga avsättningsförändring över året

<i>Koncernen</i>			
Vid årets början		566,6	575,8
Tillkommande avsättningar		296,2	66,8
Inspråktaga belopp		-78,7	-60,2
Återförda ej utnyttjade belopp		-14,4	-10,4
Omklassificering		-94,9	-5,3
Summa		674,9	566,6

- 1) Avsättning för miljörelaterade avsättningar i Göteborg Energikoncernen avser återställande av mark och andra förpliktelser förknippade med koncernens verksamhet. Avsättningen beräknas resultera i utbetalningar under den kommande 5-årsperioden. Miljöförbättrande åtgärder i Torsviken i Göteborgs Hamn AB beräknas utbetalas under 2016. Liseberg AB har redovisat avsättning avseende förorenad mark i ett dotterföretag. Gryaab
- 2) Avser återställande av mudderdeponi Torsviken som beräknas genomföras under 2016-2019 samt avsättning för återställande av deponier inom Renova AB.
- 3) Beloppet avser till största delen omstrukturering inom Göteborgs Spårvägar AB.
- 4) Beloppet avser framtida nedskrivningsbehov på projekt i Higab AB och beräknas tas i anspråk fram till 2019.
- 5) Beloppet avser till största delen avsättning till garantiåtagande avseende enstegstätade putsfasader inom Förvaltnings AB Framtiden. Under året har ytterligare avsättning gjorts med hänsyn till Högsta Domstolens dom T916-13 gällande putsfasader.
- 6-10) Beloppen avser framtida åtaganden i byggprojekt inom Älvstranden Utveckling AB.
- 11) Beloppet avser konkurrensskadeavgift och eventuellt skadeståndsanspråk inom Göteborg Energikoncernen.

Not 31 Övriga skulder till kreditinstitut, långfristiga

	2016-12-31	2015-12-31
Skulder till kreditinstitut		
<i>Koncernen</i>		
Förfallotidpunkt, 2-5 år från balansdagen	2 376,7	6 792,3
Förfallotidpunkt, senare än fem år från balansdagen	—	250,0
Summa	2 376,7	7 042,3
<i>Moderbolaget</i>		
Förfallotidpunkt, 2-5 år från balansdagen	976,0	1 026,0
Förfallotidpunkt, senare än fem år från balansdagen	—	250,0
Summa	976,0	1 276,0
Skulder till Göteborgs kommun		
<i>Koncernen</i>		
Förfallotidpunkt, 2-5 år från balansdagen	6 970,7	5 590,8
Förfallotidpunkt, senare än fem år från balansdagen	11 433,0	11 958,0
Summa	18 403,7	17 548,8

Finansiella skulder redovisas till nominella belopp på likviddagen. Räntekostnader periodiseras och resultatförs över löptiden. Den genomsnittliga återstående löptiden på de långa krediterna skall ligga i intervallet 3 - 15 år. Vid planering av bolagens refinansieringsrisk skall en tidsmässig spridning av låneförfall eftersträvas. Ränterisker hanteras genom att räntan binds under viss tid, samtidigt som viss del av upplåningsbehovet har en kortfristig räntebindningstid. I samband med finansiering i utländsk valuta elimineras all valutarisk med hjälp av valuta-terminer och valutaswapar.

Not 32 Övriga skulder, långfristiga

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Förfallotidpunkt, senare än fem år från balansdagen	100,8	69,4
Summa	100,8	69,4

Not 33 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
Upplupna kostnader för råvaror och bränsleskatter	226,2	215,5
Upplupna lönekostnader samt sociala avgifter	337,6	332,2
Upplupna räntekostnader	147,1	167,0
Upplupna kostnader oreglerade skador	106,4	167,7
Upplupna transiteringskostnader	19,8	20,1
Upplupna kostnader för material och tjänster	61,5	66,1
Upplupna entreprenadkostnader	5,2	11,2
Upplupna fastighetskostnader	39,6	36,9
Upplupna investeringskostnader	48,3	120,0
Upplupna kostnader för avtalspensioner	5,4	4,9
Upplupna energikostnader	33,2	30,5
Övriga upplupna kostnader	332,8	259,2
Förutbetalda hyresintäkter	631,8	589,9
Förutbetalda reklam- och logeintäkter	0,8	1,1
Fakturerings i förskott	5,2	3,2
Övriga förutbetalda intäkter	128,3	122,5
Summa	2 129,1	2 148,0

Not 34 Ställda säkerheter

	2016-12-31	2015-12-31
<i>Koncernen</i>		
<u>För egna skulder och avsättningar</u>		
<i>Avseende långfristig skuld till kreditinstitut</i>		
Fastighetsinteckningar 3)	704,4	1 267,8
Tomträttsinteckningar	—	6,5
Företagsinteckningar 2)	13,4	13,4
Bankmedel	0,7	0,7
Summa	718,5	1 288,4
<u>Ställda säkerheter - för övriga engagemang</u>		
Övriga ställda säkerheter, spärrade medel 4)	252,5	212,5
Övriga ställda säkerheter 1)	378,3	220,0
	630,8	432,6
Summa ställda säkerheter - koncernen	1 349,3	1 720,9

1) Avser pantsatta bankkonton för handel med elterminer och elcertifikat till förmån för Nasdaq OMX Commodities om 364 mnkr (204) samt bankgarantier för entreprenader i Renova 13 mnkr (15) samt Göteborgs Spårvägar 1 mnkr (1).

2) Företagsinteckningar i eget förvar uppgår till 53 mnkr (53).

3) Förändringen avser till största delen fastighetsinteckningar inom Förvaltnings AB Framtiden.

4) Avser spärrade medel i Försäkrings AB Göta Lejon.

Not 35 Eventualförpliktelser och övriga skyldigheter

2016-12-31

2015-12-31

Koncernen

Eventualförpliktelser

Bankgarantier	1)	49,0	510,5
Pensionsförpliktelser utöver vad som upptagits bland skulder eller avsättningar		6,9	7,7
Garantiåtaganden, FPG/PRI		5,5	5,6
Övriga ansvarsförbindelser	2)	65,4	65,0
Summa		126,8	588,9

1) Avser bankgarantier till förmån för Svenska Kraftnät om 6 mnkr (6),

Nord Pool Spot om MEUR 4 (4) motsvarande 38 mnkr (37) samt övriga garantier om 5 mnkr (5).

2) I beloppet ingår uppskov med stämpelskatt om 21 mnkr (21) inom Förvaltnings AB Framtiden och Higab AB. I beloppet ingår också aktieägartillskott med återbetalningsskyldighet på 20 mnkr (20), åtagande för avfallsdeponi på 13 mnkr (13) inom Renovakoncernen samt åtagande mot Fastigo om 8 mnkr (8).

Not 36 Finansiella instrument

Koncernen Göteborgs Stadshus AB:s verksamhet är utsatt för olika slags finansiella risker.

Koncernen och respektive dotterföretag har finansiella riktlinjer som definierar valuta-, ränte-, kredit-, pris-, och likviditetsrisker och fastställer ansvar och befogenheter för hanteringen av dessa risker. De finansiella riktlinjerna uttrycker syftet att eliminera eller minimera risker.

Under år 2016 har derivatinstrument använts för att hantera ränteriskexponering, prisriskexponering och för eliminering av valutarisker vid finansiering i utländsk valuta. De olika typerna av instrument som har använts hos koncernföretagen är valutaterminskontrakt, valuta- och ränteswappar, räntetak samt olje- och elderivat.

Per balansdagen 2016-12-31 har inga utestående derivatinstrument bokförts och redovisats i balansräkningen.

Verkligt värde har baserats på erhållna marknadsnoteringar per balansdagen. Verkligt värde har beräknats som de kostnader/intäkter som uppstått om kontrakten stängts på balansdagen. Verkligt värde för ej redovisade kontrakt enligt nedan har baserats på erhållna marknadsnoteringar på balansdagen.

En sammanfattning av koncernens utestående finansiella derivatinstrument per 2016-12-31 redovisas nedan.

Det sammanlagda verkliga värdet på derivaten uppgick till -1 249 mnkr (-1 700).

Finansiella derivatinstrument 2016-12-31

mkr	Koncernen 2016			Koncernen 2015		
	Nominellt belopp	Verkligt värde 1)	Genomsnittlig löptid, år	Nominellt belopp	Verkligt värde 1)	Genomsnittlig löptid, år
Räntederivat						
Ränteswappar	20 900,0	-1 377,8	2,7	20 440,1	-1 333,0	2,9
Summa räntederivat	20 900,0	-1 377,8		20 440,1	-1 333,0	
Valutaderivat						
Valutaswappar	1 072,1	29,9	2,0	43,9	0,3	1,0
Valutaterminskontrakt	—	—		2 003,8	-21,3	1,0
Summa valutaderivat	1 072,1	29,9		2 047,7	-21,1	
Råvaruprisderivat						
Elderivat 2)	1 134,0	99,0	1,0	1 380,1	-346,2	—
Summa råvaruprisderivat	1 134,0	99,0		1 380,1	-346,2	
Totalt finansiella derivat-instrument	23 106,1	-1 248,8		23 867,8	-1 700,3	

2) Köpt volym uppgår till 10 624 247 (11 457 426) MWh och såld volym uppgår till 2 410 054 (1 859 041) MWh.

mkr	Moderbolaget 2016			Moderbolaget 2015		
	Nominellt belopp	Verkligt värde 1)	Genomsnittlig löptid, år	Nominellt belopp	Verkligt värde 1)	Genomsnittlig löptid, år
Räntederivat						
Ränteswappar	—	—	—	—	—	—
Ränteswappar	—	—	—	—	—	—
Summa räntederivat	0,0	0,0		0,0	0,0	

1) Verkligt värde definieras som det pris som mest sannolikt kan erhållas vid en försäljning av instrumentet.

Not 37 Transaktioner med närstående

Med koncernföretag menas de företag som ingår i koncernen där Göteborgs Stadshus AB är moderföretag.

Göteborgs Stadshus AB ägs till 100% av Göteborgs kommun. I koncernen Göteborgs kommun ingår kommunen, de kommunala företagen samt kommunalförbunden.

Inköp och försäljning av varor och tjänster

Av koncernen Göteborgs Stadshus ABs totala inköp och försäljning under året avser 7,9% (7,5) av inköpen och 15,6% (15,8) av försäljningen Göteborgs kommun.

Av moderföretaget Göteborgs Stadshus ABs totala inköp avser 56,2% (50,4) Göteborgs kommun, vilket främst avser inköp av administrativa tjänster från Stadsledningskontoret samt revisionstjänster från Stadsrevisionen. 100% (100) av moderbolagets försäljning avser koncernföretag inom koncernen Göteborgs Stadshus AB. Av moderföretagets inköp är 0,1% (1,1) av inköpen från koncernföretag.

Vid inköp och försäljning mellan koncernföretag tillämpas samma principer för prissättning som vid transaktioner med externa parter.

Det inom Göteborgs Stadshuskoncernen helägda dotterbolaget Göteborgs Stads Leasing AB bedriver leasing-verksamhet inom koncernen Göteborgs kommun. Motparten är främst Göteborgs kommuns nämnder, bolag samt kommunalförbund men även enheter inom Västra Götalandsregionen är kunder.

Fordringar och skulder

Redovisade fordringar och skulder gentemot koncernen Göteborgs kommun avser till stor del mellanhavanden gentemot Finansavdelningen, internbanksfunktionen inom Göteborgs Stad. Enligt Kommunfullmäktiges beslutade finansiella riktlinjer ska bolagen alltid använda Finansavdelningen.

Övrig information

Styrelseledamöterna i de av Göteborgs kommun ägda bolagen utses av kommunfullmäktige på förslag av de politiska partierna företrädade i kommunfullmäktige.

Några transaktioner med ledande befattningshavare eller nyckelpersoner utöver lön och andra ersättningar enligt not 1 har inte förekommit.

Not 38 Händelser efter balansdagen

Verkställande direktör Stefan Söderlund tillträdde sin tjänst 2017-01-02.
Inga övriga väsentliga händelser, utöver den ordinarie verksamheten finns att rapportera om.
Resultat- och balansräkningarna skall fastställas på årsstämma den 2017-03-20.

Not 39 Förslag till disposition av företagets vinst eller förlust

Till årsstämmans förfogande står följande medel (kr):

Balanserat resultat	11 838 251 569
Årets resultat	398 819 404
	12 237 070 973

Styrelsen föreslår att till förfogande stående vinstmedel disponeras enligt följande:

Balanseras i ny räkning:	12 237 070 973
--------------------------	----------------

Göteborg 20 februari 2017

Ann-Sofie Hermansson
Ordförande

Jonas Ransgård

Karin Pleijel

Daniel Bernmar

Helene Odenjung

Tord Karlsson

Mariya Voyvodova

David Lega

Stefan Söderlund
Verkställande Direktör

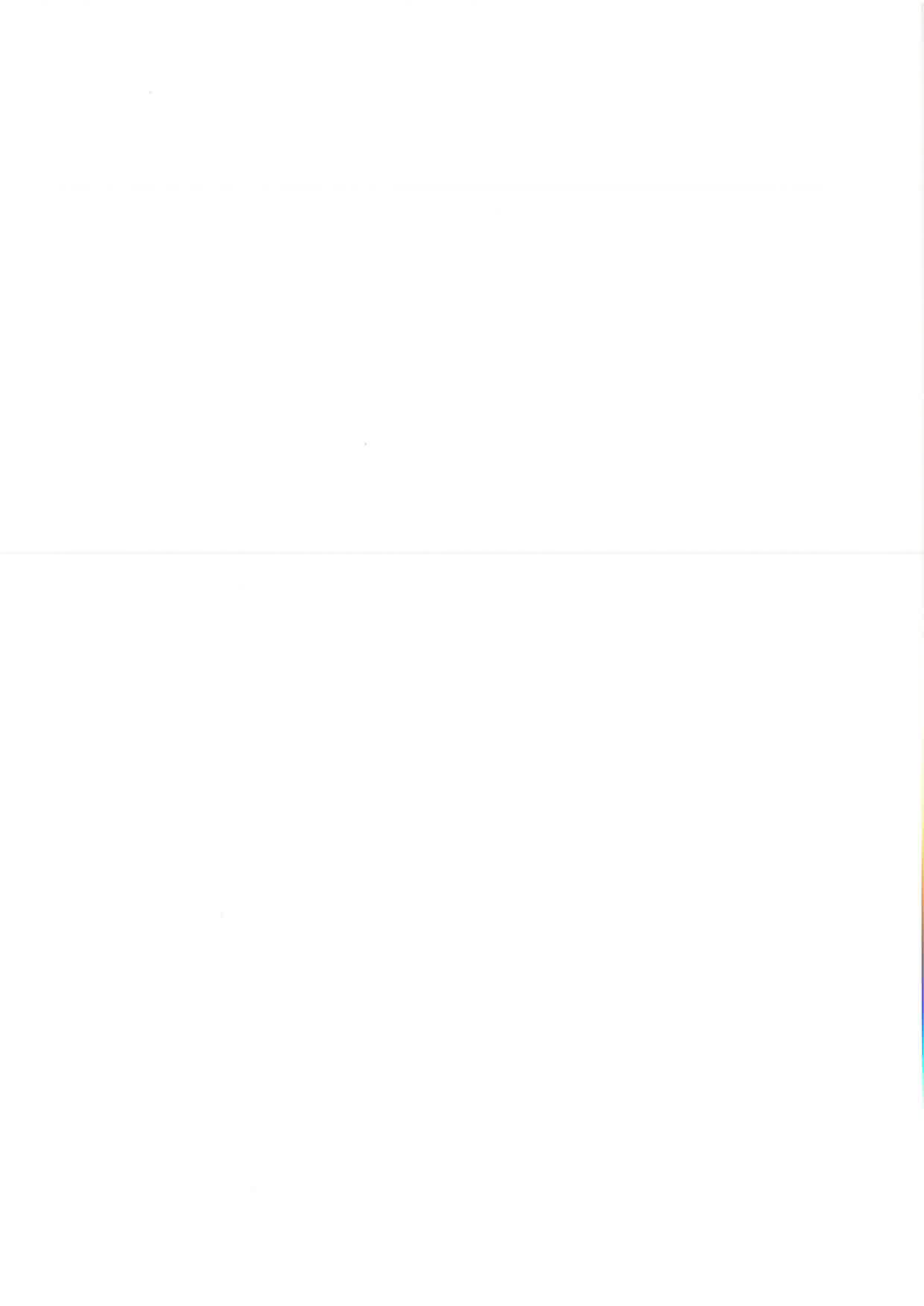
Vår revisionsberättelse har lämnats 2017-02-20.

Ernst & Young AB

Magnus Fagerstedt
Auktoriserad revisor

Vår granskningsrapport har lämnats 2017-02-20.

Hans Aronsson	Lars Bergsten
Av kommunfullmäktige utsedda lekmannarevisorer	

Granskningsredogörelse Stadsrevisionen

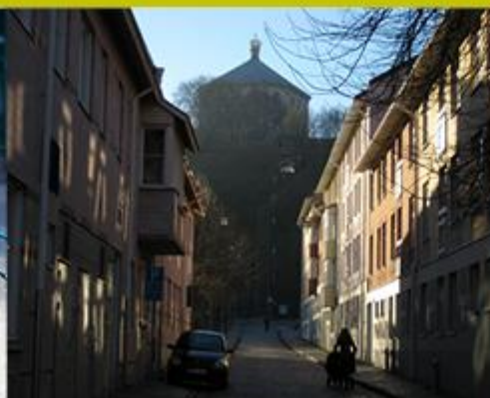

Göteborgs
Stad

Göteborgs Stadshus AB

– granskning av verksamhetsåret 2016

Januari 2017

Göteborgs Stadshus AB Granskning av verksamhetsåret 2016
Diarienummer: 0143/16

Lekmannarevisorer: Hans Aronsson och Lars Bergsten
Yrkesrevisor: Linda Bengtsson

www.goteborg.se/stadsrevisionen

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Granskning av verksamheten	5
Grundläggande granskning	5
Resor i tjänsten	6
Styrelseledamöters ansvar och arbetssätt	8
Granskning av rutiner för arvoden och ersättningar till förtroendevalda.	10
Uppföljning av offentlighet och sekretess	10
Lekmannarevisorernas uppdrag och rapportering	12
Språkbruk och revisionstermer	13

Sammanfattning

Bolagets styrelse och verkställande direktör ansvarar för att verksamheten bedrivs enligt gällande lagar och kommunfullmäktiges mål och riktlinjer.

Lekmannarevisorernas uppdrag är att bedöma om bolagets verksamhet sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt samt om bolagets interna kontroll är tillräcklig.

Årets granskning av bolaget omfattar:

- grundläggande granskning
- resor i tjänsten
- styrelsens ansvar och arbetssätt
- rutiner för arvoden och ersättningar till förtroendevalda
- uppföljning av föregående års rekommendation

Granskningen visar att delar av bolagets verksamhet har brister som behöver åtgärdas. Därför lämnar vi följande rekommendationer:

Lekmannarevisorerna rekommenderar styrelsen att utveckla en rutin för årlig uppföljning och återredovisning till kommunstyrelsen av bolagsstyrelsernas utvärdering av sitt eget arbete.

Lekmannarevisorerna rekommenderar styrelsen att upprätta och besluta om en arkivförteckning.

I övrigt bedömer vi att bolaget har bedrivit verksamheten på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt samt att den interna kontrollen varit tillräcklig.

Granskning av verksamheten

Bolagets styrelse och verkställande direktör ansvarar för att verksamheten bedrivs enligt gällande lagar och kommunfullmäktiges mål och riktlinjer. Lekmannarevisorernas uppdrag är att bedöma om bolagets verksamhet sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt samt om bolagets interna kontroll är tillräcklig.

Granskningen av verksamheten omfattar en grundläggande del, som är en översiktlig granskning av bolagets ledning och styrning ur ett internkontrollperspektiv, två fördjupade granskningar samt uppföljning av tidigare års granskning.¹

Grundläggande granskning

Den grundläggande granskningen syftar till att översiktligt bedöma bolagets ledning och styrning samt interna kontroll. Det innebär att revisorerna löpande följer styrelsens protokoll och handlingar och informerar sig om verksamheten. Granskningen omfattar följande delar:

- följsamhet mot kommunfullmäktiges ägardirektiv
- följsamhet mot kommunfullmäktiges riktlinjer och direktiv för Göteborgs Stads bolag
- följsamhet mot kommunfullmäktiges budget
- följsamhet mot kommunfullmäktiges regler för budget och uppföljning
- följsamhet mot kommunfullmäktiges riktlinjer för intern kontroll
- styrning och uppföljning av verksamhet och ekonomi
- beslutsunderlag
- hantering av särskilda uppdrag från kommunstyrelsen/kommunfullmäktige.

¹ Se lekmannarevisorernas granskningsplan, april 2016

Iakttagelser

I det styrande dokumentet Riktlinjer och direktiv för Göteborgs Stads bolag under avsnittet generella skyldigheter för bolagen, framgår att styrelsen i enlighet med principer för styrning av kommun- och landstingsägda bolag årligen ska utvärdera sitt eget arbete. Utvärderingen ska protokollföras och tillställas Stadshus AB, som i sin tur på övergripande nivå ska informera kommunstyrelsen om sina iakttagelser. Årets granskning visar att bolagen inom Stadshuskoncernen inte regelmässigt skickar informationen om styrelsernas utvärdering till Stadshus AB. Granskningen visar vidare att Stadshus AB saknar en rutin för att kontrollera om bolagsstyrelserna inkommit med underlag eller protokoll som stärker att en utvärdering ägt rum. I den information som Stadshus AB tillsänder kommunstyrelsen saknas upplysning om styrelserna har utvärderat sitt eget arbete.

Bedömning

Lekmannarevisorernas bedömning är att bolaget har en tillfredsställande ledning och styrning samt tillräcklig intern kontroll inom de områden som omfattats av den grundläggande granskningen. Granskningen visar dock att Stadshus AB inte informerar kommunstyrelsen om i vilken utsträckning dotterbolagets styrelser årligen utvärderar sitt eget arbete.

Vi bedömer att bolaget bör ta fram en rutin för att informera sig om att stadens bolagsstyrelser årligen utvärderar sitt eget arbete. I rutinen bör även framgå hur återredovisningen till kommunstyrelsen ska ske.

Vi riktar därför följande rekommendation till styrelsen:

Lekmannarevisorerna rekommenderar styrelsen att utveckla en rutin för årlig uppföljning och återredovisning till kommunstyrelsen avseende bolagsstyrelsernas utvärdering av sitt eget arbete.

Resor i tjänsten

Utgångspunkter i granskningen

Under de senaste åren har kraven på god intern kontroll inom offentlig verksamhet ökat. Inom offentligt ägd verksamhet förvaltas medel och resurser för annans räkning och det är därför av stor betydelse att förtroendet för verksamheten är högt hos allmänheten.

Resor i tjänsten förekommer i såväl de kommunala förvaltningarna som i de kommunala bolagen. Vad som skiljer offentlig verksamhet från privat verksamhet i detta avseende är att felaktigheter inom dessa områden kan orsaka kommunen minskat förtroende hos allmänheten. Stadens

respolicy beskriver hur anställda bör agera för att resa ekonomiskt, säkert och miljöanpassat i tjänsten.

Granskningens syfte är att bedöma om Stadshus AB har en tillräcklig intern kontroll avseende resor i tjänsten. Utgångspunkt för granskningen har varit Göteborgs Stads policy och riktlinjer för resor i tjänsten.

Granskningen har skett genom dokumentstudier och intervjuer med personalchef, ekonomichef och tf vd. Vi har även granskat tio stickprov under perioden 1 januari till 31 oktober 2016.

lakttagelser

Göteborgs Stadshus AB har en av styrelsen beslutad anvisning för resor i tjänsten². Denna anvisning slår fast att det grundläggande styrdokumentet för resor i tjänsten är *Göteborgs stads Policy och riktlinjer för resor i tjänsten (dnr 0875/14, Rnr 99/15)*. Bolagets anvisningar för resor i tjänsten avviker inte från stadens policy och riktlinjer utan kompletterar med praktiska rutiner för de anställda på Stadshus AB. I anvisningen finns också en bilaga för presidiets godkännande av tjänsteresa utanför Sverige.

I enlighet med bolagets attestregler ska vd godkänna alla medarbetares resekostnader. Granskningen visar att bolagets tf vd har attesterat alla underlag i vårt stickprov. Attest har även skett av den enskilde medarbetaren och av redovisningschefen vid utbetalning. De granskade underlagen följer av styrelsen fastställd attestinstruktion. Under den granskade perioden 2016 har bolaget inte bokfört några resekostnader för styrelsen.

I stickprovsgranskningen har inget framkommit som visar på att valen av resesätt avviker mot stadens riktlinjer. För tre av de granskade fakturorna saknas dock uppgifter om syftet med resan, vilket innebär att det i efterhand är svårt att avgöra om resan hade en tydlig koppling till verksamhetens uppdrag. Alla tre fakturorna avser en hotellnatt i Stockholm vid tre olika tillfällen för två av bolagets medarbetare. Hotellnätterna är beställda via den av staden upphandlade resebyrå Via Egencia.

² Beslutad på styrelsemöte 2015-08-20, diarienummer 0055/15

Bedömning

Vår bedömning är att bolaget har en tillräcklig intern kontroll avseende resor i tjänsten. Vd som attesterar alla kostnader bör dock förvissa sig om att det i anslutning till fakturan alltid finns bifogade underlag, såsom program och deltagarförteckning eller annan dokumentation som styrker resans koppling till verksamheten. Enligt information från ekonomichefen kommer detta omhändertas från och med november månad 2016 då bolaget har gått över till att hantera sina fakturor i det kommungemensamma systemet Winst 2.0.

Styrelseledamöters ansvar och arbetssätt

Utgångspunkter i granskningen

Ledning och styrning av ett moderbolag i en koncern av Stadshus AB:s storlek och betydelse ställer höga krav på kompetens, effektivitet och integritet hos bolagets styrelse. Ledning och styrning måste ske på ett sådant sätt att såväl ägarens som marknadens krav på verksamheten alltid tillgodoses. I avvägningen mellan dessa krav måste dock alltid ägarens krav på styrelsen väga tyngst, vilket kan innebära en utmaning för en bolagsstyrelse att hantera på ett bra sätt.

Lekmannarevisorerna har mot bakgrund av detta granskat hur styrelsen hanterar sitt uppdrag att leda och styra moderbolaget och koncernen i förhållande till gällande lag och krav från ägaren Göteborgs Stad. Granskningen har även syftat till att genom dialog mellan lekmannarevisorerna och styrelsen främja styrelsearbetet och stödja styrelsen i sitt fortsatta uppdrag.

Revisionskriterier utgörs av gällande lag för styrelseuppdrag i aktiebolag, i första hand aktiebolagsslagen, gällande bolagsordning, instruktioner från bolagsstämman (ägardirektiv) och övriga gällande styrdokument som beslutats av Göteborgs stad.

Metoder för granskningen omfattar dokumentstudier, genomgång av styrelseprotokoll och statistik över närvaro vid styrelsemöten, kontakter med bolagets verkställande direktör, auktoriserade revisor, och stadsledningskontoret samt enkät till och dialog med styrelsen.

Iakttagelser

Granskningen visar att bolaget i huvudsak har en god följsamhet mot styrande lag, bolagsordning och riktlinjer och direktiv för Göteborgs Stads bolag. Nödvändiga styrande dokument är utarbetade och antagna. Avstämning med bolagets auktoriserade revisor visar också att bolaget har en god ordning.

I samband med granskningen och de kontakter som togs med företrädare för både stadsledningskontoret och Stadshus AB framkommer att det råder lite olika syn mellan de båda organisationerna kring hur den praktiska delen av kommunstyrelsens uppsiktsplikt avseende stadens bolag ska genomföras. Stadsledningskontoret genomför uppsiktsplikten gentemot Stadshus AB men förväntar sig att Stadshus AB ska utöva den praktiska uppsikten över bolagen inom Stadshuskoncernen. I detta ingår också att Stadshus AB förväntas lämna underlag till kommunstyrelsen för att kommunstyrelsen årligen ska kunna uttala sig, utifrån sin uppsiktsplikt, till kommunfullmäktige om bolagens verksamhet varit förenlig med det fastställda kommunala ändamålet och utförts inom ramen för de kommunala befogenheterna.

Av ägardirektivet för Stadshus AB framgår att ändamålet med koncernbolaget är att i dialog med bolagen främja en aktiv ägarstyrning av stadens bolag med utgångspunkt i kommunfullmäktiges ägardirektiv, budget och andra styrande inriktningsdokument. Bolaget ska vidare utveckla formerna för stadens bolagsstyrning och genom en aktiv omvärldsbevakning implementera och förädla erfarenheter från andra huvudmän. När det gäller frågan om uppsikten står det att bolaget ska inom ramen för kommunstyrelsens uppsiktsplikt återföra väsentlig och strategisk information till kommunstyrelsen i syfte att stärka stadens styrning av bolagen. Stadshus AB anser att bolagets huvuduppgift är att bedriva ägarstyrning med ägardialoger som främsta verktyg och att ansvaret för att utöva uppsikt över stadens bolag inte kan delegeras från kommunstyrelsen till Stadshus AB.

Under hösten 2016 har ett gemensamt arbete påbörjats mellan stadsledningskontoret och Stadshus AB för att diskutera former för arbetet med uppsikten över stadens bolag.

Bedömning

En samlad bedömning är att styrelsen hanterar sitt uppdrag på ett tillfredställande sätt. Utifrån det dialogmöte som hölls med styrelsen då resultatet av enkätsvaren presenterades bedömer lekmannarevisorerna att styrelsen är införstådd med sitt ansvar.

Samtidigt visar vår granskning att det saknas samsyn om vilka uppgifter som ska utföras av stadsledningskontoret respektive Stadshus AB när det gäller att förse kommunstyrelsen med de underlag som behövs för att kommunstyrelsen ska kunna fullgöra sin uppsiktsplikt.

Det påbörjade utvecklingsarbete behöver fortsatt bedrivas vad gäller samarbetsformerna mellan stadsledningskontoret och Stadshus AB.

Granskning av rutiner för arvoden och ersättningar till förtroendevalda.

Stadsrevisionens granskning av rutiner för arvoden och ersättningar till förtroendevalda blev klar den 13 september 2016 och en revisionsrapport lämnades till styrelsen. Syftet med granskningen var att bedöma om styrelsen hade en tillräcklig intern styrning och kontroll i hanteringen av de ersättningar och arvoden som betalas ut till förtroendevalda. Granskningen innefattade även att genom stickprov kontrollera om det har betalats ut felaktiga arvoden under 2015.

Göteborgs Stadshus AB var en av flera granskade nämnder och bolag. Granskningen resulterade inte i någon rekommendation.

Uppföljning av offentlighet och sekretess

Lekmannarevisorerna granskade föregående år bolagets rutiner för offentlighet och sekretess. Granskningen resulterade i att vi riktade följande rekommendation till bolaget:

Lekmannarevisorerna rekommenderar styrelsen att upprätta och besluta om en arkivförteckning.

lakttagelser

Bolaget har under hösten 2016 upprättat en processororienterad klassificeringsstruktur som i början av november skickades till Regionarkivet för godkännande. Enligt yttrandet från styrelsen till stadsrevisionen den 13 juni skulle arbetet med klassificeringsstrukturen vara klart vid utgången av 2016 men processen kring godkännandet har tagit längre tid än Stadshus AB förutspådde. När klassificeringsstrukturen är klar och godkänd av Regionarkivet kommer dokumentet att behandlas i styrelsen. Bolaget kommer därefter påbörja arbetet med att ta fram de dokument som enligt ”Riktlinjer till arkivreglemente avseende redovisning och gallring av allmänna handlingar” ska finnas på plats, däribland en arkivförteckning.

Bedömning

Bolagets arbete med en processororienterad klassificeringsstruktur är klart och överlämnat till Regionarkivet för godkännande. På grund av fördröjning vid Regionarkivet har inte styrelsen kunnat besluta om klassificeringsstrukturen under innevarande år.

Även om bolaget har tagit fram en klassificeringsstruktur är det vår bedömning är att rekommendationen inte är omhändertagen eftersom

styrelsen ännu inte beslutat om en arkivförteckning. Rekommendationen kvarstår därför.

Lekmannarevisorerna rekommenderar styrelsen att upprätta och besluta om en arkivförteckning.

Lekmannarevisorernas uppdrag och rapportering

Den kommunala revisionen är ett lokalt demokratiskt kontrollinstrument med uppdrag att granska den verksamhet som bedrivs i kommunen.

Lekmannarevisorer är förtroendevalda och utses av fullmäktige ur gruppen förtroendevalda revisorer (gruppen benämns som Stadsrevisionen). Lekmannarevisorerna har ett självständigt uppdrag att granska de bolag som helt eller delvis ägs av kommunen. I Göteborg utses i regel två lekmannarevisorer för varje bolag. Revisorerna är oberoende och granskar på fullmäktiges uppdrag och därigenom indirekt också för medborgarna.

Resultatet av lekmannarevisorernas granskning redovisas i granskningsrapport och granskningsredogörelse, en per bolag.

Revisorerna genomför också särskilda granskningar som i regel rör flera bolag och nämnder. Dessa redovisas i revisionsrapporter till fullmäktige löpande under året.

Revisorerna tar även varje år fram en årsredogörelse som sammanfattar all den granskning som gjorts i kommunen under det aktuella året.

Revisorernas rapporter hittar du på www.goteborg.se/stadsrevisionen.

Språkbruk och revisionstermer

När revisorerna har genomfört en granskning lämnar de ofta rekommendationer till de granskade nämnderna och bolagen. Ibland lämnar de även revisionskritik.

Rekommendationer lämnas då revisorerna ser brister i verksamheten. Rekommendationerna syftar till att utveckla och förbättra verksamheten.

Revisionskritik lämnas då revisorerna ser brister i verksamheten som är av mer allvarlig karaktär. Revisionskritik graderas genom begreppen erinran eller anmärkning. Anmärkning är allvarligast.

Under kommande år följer revisorerna upp vilka åtgärder bolaget eller nämnden har gjort för att följa revisorernas rekommendationer.

Stadsrevisionen

Postadress: Box 2141, 403 13 Göteborg

Besöksadress: Stora Badhusgatan 6, Göteborg

Kontaktcenter: 031-365 00 00, kansli: 031-368 07 00

stadsrevisionen@stadsrevisionen.goteborg.se

**Göteborgs
Stad**